

L/Ki.

JAARGANG 148
JUNI 1979

6

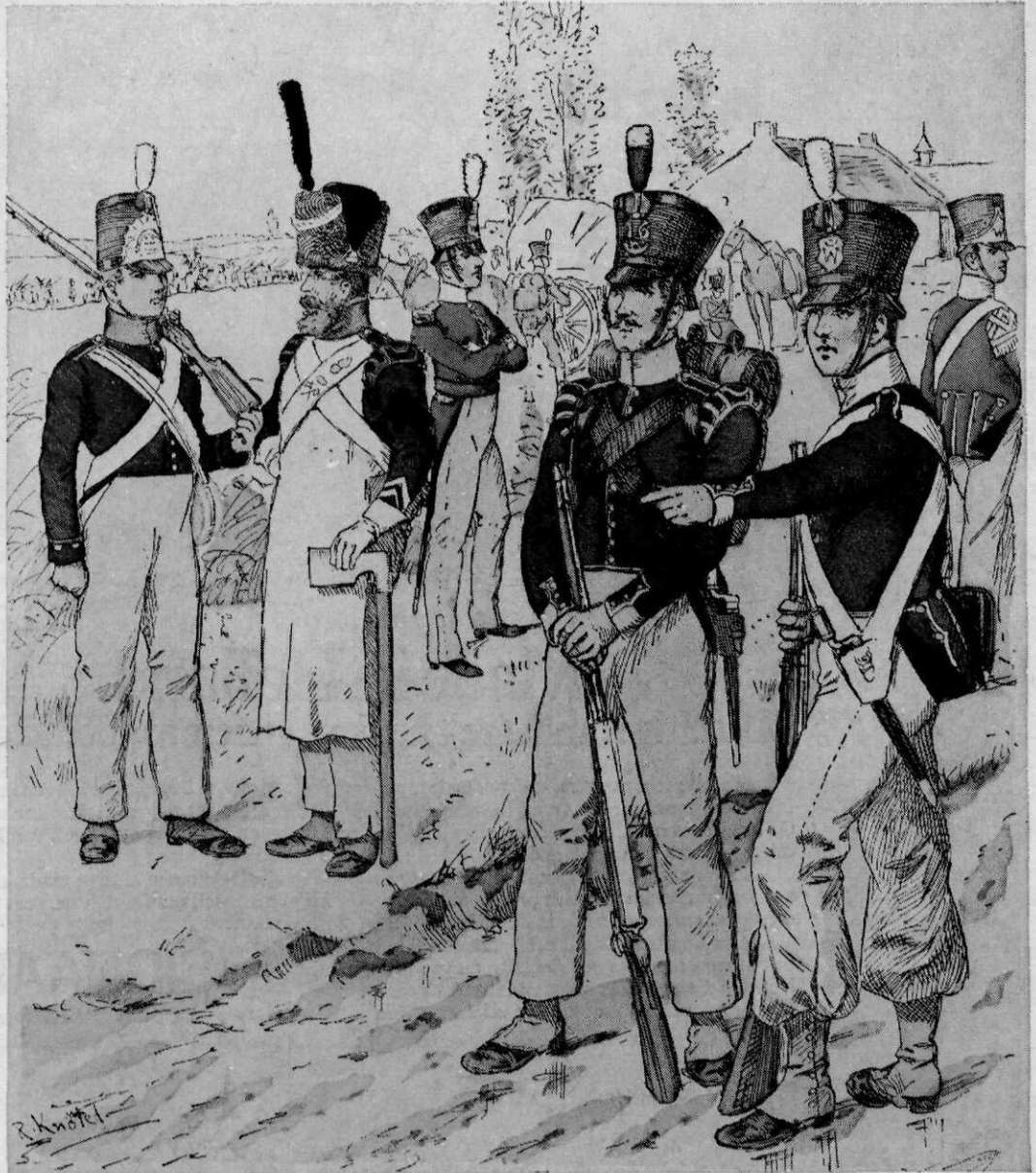
II

KON. MIL.ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Postbus 90.154
4800 RG. BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

Nederlandse militie
in 1815, v.l.n.r.
soldaat, korporaal-
sappeur, officier,
soldaat van een
vleugelcompagnie
(jager), fuselier
en tamboer

(zie ook biz. 270)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
brigade-generaal der infanterie b.d.

ADI.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij
commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

P. Huysman
majoor der infanterie

ir. G. M. van der Laan
kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse
luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten
majoor van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 25,—, buitenland f 30,— per
jaar, losse nummers f 2,50

ADVERTENTIES:

Postbus 139, 2170 AC Sassen-
heim. Tel. (02522) 1 06 46

Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

246 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

247 SALTo mortale

249 De militaire dreiging en de conceptie van het tactische gevechtsvliegtuig, door B. A. C. Droste, majoor van de Koninklijke luchtmacht, docent Luchtmacht Staf-school

257 Delven in ons koloniale verleden: het KNIL en zijn landaarden, door J. J. Nortier, kolonel der infanterie b.d.

263 Het pantserwapen van de Bondsrepubliek Duitsland, door M. C. van der Hoog, luitenant-kolonel der cavalerie

270 Buitenlandse invloeden op het Nederlandse leger gedurende de periode 1813-1830, door dr. C. M. Schulten, hoofd Sectie Krijgsgeschiedenis

278 Communication interoperability in the NATO environment, door ir. J. Hartog, luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

281 Albanië heeft behoefte aan sponsors, door H. Toorenvliet, publicist

288 Boeken

289 Vakpers: Nieuw internationaal tijdschrift over vergelijkende strategie

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LuO 78522 (23.1/91). Instelling organisatie-eenheden binnen de directie materieel KLu.

LaO 58136 (55.18/4) / LuO 57640 (55.18/3). Voorlopige regeling tafelgelden en enkele daarmee verband houdende onderwerpen (herdruk, december 1978).

LaO 61029 (51.12/39) / LuO 61520 (51.12/33). Voorzieningen ten aanzien van kort-verbandvrijwilligers en vrijwillig nadienenden (herdruk, januari 1979).

LaO 78024 (55.1/g ag) / LuO 78525 (55.1/9 ad). Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen KL en KLu (35e wijziging) (herdruk, december 1978).

LaO 79001 (55.17/89) / LuO 79503 (55.17/86). Uitvoeringsaanwijzing m.b.t. studie, opleidingen e.d. burgerpersoneel.

LaO 79002 (55.17/90) / LuO 79504 (55.17/87). Verhuizing nagelaten gezinsleden van een overleden militair.

LaO 79003 (23.2/15). Heroprichting van het 2e Regiment Huzaren onder de naam Regiment Huzaren Prins van Oranje.

LuO 79501 (51.14/35). Bevorderingsvoorschrift reservepersoneel luchtmacht 1979.

LuO 79502 (51.14/36). Bevorderingsbevoegdheid.

LaO 79004 (78/455). Voorschrift hts-opleiding beroepsmilitairen.

LaO 79005 (78/546). Voorschrift betreffende de hogere technische vorming officieren der KL.

LaO 79006 (55.71/1r) / LuO 79506 (55.71/1r). Wijziging inkwartieringstarieven.

LaO 79007 (91.9/45) / LuO 79507 (91.9/36). Naamgeving Korporaal Van Oudheusdenkazerne.

LuO 79505 (23.3/9). Overzicht vredeorganisaties vna de KLu.

Lamed 003-79 (23.1/87) / Lumed 504-79 (23.1/94). Verplaatsing centraal archievendepot.

Lamed 016-75 (55.3/174) / Lumed 513-75 (55.3/171). Filmvoorstellingen (herdruk, februari 1979).

Lamed 005-79 (55.3/197) / Lumed 506-79 (55.3/195). 31e Tweedaagse militaire prestatietoetocht.

Lamed 006-79 (78/453) / Lumed 507-79 (78/159). Opleiding tot adjudant-onderofficier van de militaire administratie.

Lamed 007-79 (02/38). Aanwijzing tot straffen bevoegde commandanten.

Lamed 009-79 (55.3/184 c). Aanvullende regeling deelneming aan de internationale afstandsmarsen voor 1979.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-25 (Radiotelefonietelexprocedures, 1e druk.) Dit voorschrift behandelt de procedures voor het verzenden van berichten over radiotelefonietelexverbindingen bij de Koninklijke landmacht. Het is bestemd voor de bedienaars van radiotelefonietelexapparatuur. (Hiermee vervalt VR 11-25, 2e druk.)

VS 11-12 (Grondslagen verbindingen, 1e druk, 2e wijziging). De wijziging behelst de aanvulling met een hoofdstuk betreffende het „Automatisch telegrafiesysteem” (ATS) en een bijlage inzake de „Elektromagnetische puls” (EMP).

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

7e opgave van wijzigingen op VS 9-514 (Pistoolmitrailleur 9 mm UZI, M 61). Dit nieuwe deel V is de noodzakelijke aanvulling i.v.m. de invoering van de YPR765 en vormt de 7e opgave van wijzigingen op dit voorschrift.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

SALTo mortale

MS Een circusartiest, die na jarenlang intensief oefenen en minutieuze voorbereidingen zijn glansnummer, de spectaculaire dodensprong, tot in de perfectie beheerst, zal wijselijk ernaar hebben gestreefd niets aan het toeval te moeten overlaten. Terecht zal hij afkerig zijn van het risico zich te moeten verlaten op de goedgezindheid van een zo grillige factor als het blinde geluk. Zijn opzet zal dan ook zijn voldoende veiligheden in te bouwen om te verzekeren dat zijn vermeende roekeloosheid geen fatale gevolgen zal kunnen hebben: de schijn van het levensgevaarlijke waagstuk wordt weliswaar opgehouden, maar de realiteit daarachter is de zekerheid dat alles terdege beveiligd in de hand wordt gehouden.

De besprekingen over een mogelijke beperking van de strategische bewapening — de S(trategic) A(rms) L(imitation) T(alks) — tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hebben met de vorenstaande situatie ten hoogste gemeen dat de vierletterige afkorting SALT overeenkomt met de beginletters van de term waarmee de prestatie van acrobaten, trapezewerkers en dergelijken wordt aangeduid, maar verder kan van een duidelijke parallel bepaald niet worden gesproken. Voorshands ziet het immers niet ernaar uit dat de jarenlange voorbereidingen ook metterdaad hebben geleid tot het uitschakelen van een of meer van de vele onberekenbare factoren rond het bewuste vraagstuk, zodat er nog wel een forse wissel zal moeten worden getrokken op Vrouwe Fortuna. Sterke stromingen in het Amerikaanse Congres zijn ook allesbehalve gerust op de van Moskou te verwachten rechtshapenheid waar de naleving van niet of moeilijk te controleren verdragsbepalingen in het geding is. De gretigheid waarmee president Carter de snelle totstandkoming van een SALTII-akkoord najaagde, heeft bepaald het wantrouwen niet verminderd, integendeel, tal van bezorgde senatoren zijn maar matig tevreden over de naar hun mening onvoldoende waarborgen voor de veiligheid. Het presidentiële optimisme — waarvan reeds eerder op deze plaats werd gesproken (*Mil. Spect.* 146

(1977)(10)433) — lijkt naar veler opvatting meer garanties in te houden voor een levensgevaarlijk waagstuk dan voor een terdege in de hand houden van de risico's.

Zoals de kaarten nu liggen dringt zich onwillekeurig toch wel een vergelijking met het circus op: terwijl de ene „SALTImbanque” riskeert zijn nek te breken wijst de andere het hooggeëerde publiek met brede armzwaaien op dat stuntwerk en neemt vervolgens, minzaam buigende, het applaus in ontvangst. Het laat zich begrijpen dat het Amerikaanse Congres er allerminst gelukkig mee is als het applaus voor Brezjnef zou opklinken nadat Carter zijn SALTo mortale heeft vertoond.

Op het moment van het schrijven van deze regels is overigens het SALTII-akkoord nog steeds niet verwezenlijkt. Weliswaar werd al herhaaldelijk de indruk gewekt dat het nog slechts een kwestie van enkele dagen was voor de champagne kon worden ingeschonken, maar de insiders wisten wel beter: de „linkage” tussen enerzijds het streven naar wapenbeperking en anderzijds de Russische gedragingen op het vlak van bijvoorbeeld de mensenrechten of de inmenging in Afrikaanse en Aziatische aangelegenheden kon wel worden gelegd in Washington, maar behoefde nog niet voetstoots door Moskou te worden geaccepteerd. Geheel in de lijn der verwachtingen — gezien de ervaringen na de Slotacte van Helsinki en de Toetsingsconferentie van Belgrado — waren de Russen niet in het minst gecharmeerd van het Amerikaanse streven de verschillende problemen in één pakket samen te brengen. Zij wensden immers een duidelijke grens te blijven trekken tussen het binnen- en het buitenlandse beleid: binnen het eerste vallen de door president Carter zo nadrukkelijk op de voorgrond geschoven mensenrechten en aanverwante zaken, binnen het tweede valt onder meer het wapenbeheersingsvraagstuk. De Sovjet-Unie verzet zich ertegen dat de besluitvorming over de ene groep onderwerpen wordt beïnvloed door introductie van overwegingen die naar haar mening in de andere groep thuishoren. ▽

Als gevolg van de botsing tussen koppeling en óntkoppeling verliepen de besprekingen aanzienlijk trager dan was voorzien. Toch was dat niet verwonderlijk, want de mensheid is reeds sinds lang eraan gewend dat beslissingen tot het uitbreiden van de bewapening vaak overhaast worden genomen doch dat het omgekeerde proces heel wat meer voeten in de aarde pleegt te hebben. Voor dat laatste is in ieder geval wel meer nodig dan het verlangen van een der partijen zich te verzekeren van een succesje met het oog op naderende presidentsverkiezingen: de andere partij zal zich dat terdege realiseren en dus een hardere onderhandelingsstactiek gaan toepassen, terwijl de eigen bevolking argwanend toekijkt of de ambitieuze president voor het begeerde resultaat niet een te hoge prijs gaat betalen. Het behoeft derhalve niemand te verbazen dat een akkoord niet werd bereikt, ondanks de vele keren dat de indruk werd gewekt dat het vreugdevolle moment nagenoeg was aangebroken.

De grote vraag is of het Amerikaanse afschrikingsvermogen afdoende gegarandeerd blijft. Indien dat niet ten volle zou zijn verzekerd moet worden betwijfeld of het Congres bereid zal zijn de overeenkomst te ratificeren: daarvoor is namelijk een twee-derdemederheid vereist, en het al dan niet bereiken daarvan zal afhankelijk zijn van de inhoud van het compromis dat de VS en de SU zullen aangaan. Die vraag naar de doeltreffendheid van de Amerikaanse afschrikking houdt ook de Europese bondgenoten bezig: de leden van het Atlantische bondgenootschap zijn dezelfde mening toegedaan als de Amerikanen, namelijk dat een nucleaire oorlog dusdanig grote vernietigingen teweegbrengt dat er in feite geen overwinnaar meer zal zijn, alleen nog maar verliezers, en dat het deze wetenschap is die de partijen ervan zal weerhouden een dergelijk conflict te laten uitbreken zolang die vernietiging verzekerd is (*Mutual Assured Destruction*). Als consequentie van die doctrine zullen de Verenigde Staten zich uiteraard blijven verzetten tegen elk compromis dat het hen in voorkomend geval zou beletten een doeltreffend antwoord te geven als zij onverhoopt zouden worden getroffen door een verrassende *first strike* van de andere zijde. Sinds president Carter in zijn streven naar ont-

spanning besloot — in het voorjaar van 1977 — de ontwikkeling van de MX-raket, die in 1983 operationeel zou moeten worden, te vertragen tot 1987 en de produktie van de Minuteman III stop te zetten, en hij vervolgens op de defensiebegroting bezuinigde door de ontwikkeling van de \$ 85 miljoen per stuk kostende supersonische B-1 bommenwerper te staken, is het nog dubieuzer geworden of een eventueel restant aan vernietigingsvermogen na een verrassingsaanval nog groot genoeg zou zijn om een zo krachtige vergelding te garanderen dat de tegenpartij van haar first-strikevoornemen kan worden weerhouden.

De zorg daarover wordt nog vergroot doordat de Sovjet-Unie uitgaat van een volkomen afwijkende conceptie. Zij is ervan overtuigd dat ook een nucleaire oorlog wel degelijk een overwinnaar zal kennen, en wel de natie die zich het beste daarop heeft voorbereid en in staat is een levensvatbare maatschappij in stand te houden. Als uitvloeisel van die conceptie heeft de SU een veelomvattend civiele-verdedigingsprogramma ten uitvoer gelegd om de overlevingskansen van haar bevolking en economie te vergroten en zo de dreiging van de *assured destruction* te ontcrachten.

Als tegenzet zouden de Amerikanen misschien meer gebruik kunnen maken van de kruisvluchtraketten (cruise missiles), en dus ligt het voor de hand dat die door het SALTII-verdrag aan banden zullen worden gelegd: voor lucht-grondkruisvluchtraketten een maximumbereik van 2500 km, voor zee-grond en grond-grond maximaal 600 km.

Indien dan ook de wederzijdse kernwapenarsenalen inderdaad worden verminderd — tot 2250 overbrengingsmiddelen — en voorts het testen van nieuwe wapensystemen aan stringente regels wordt gebonden, zal de beoogde wapenbeperking wel te verwezenlijken zijn. Maar wanneer opnieuw de controle onmogelijk wordt gemaakt, *blijft* onduidelijk van de gemaakte afspraken mogelijk. Dan komt het accent te liggen op de goede óf op de kwade trouw van de verdragsluitende partijen. De wereldgeschiedenis heeft tot nu toe geleerd dat daarop bouwen gelijk staat aan „zich verlaten op toeval en blind geluk”, ofwel het riskeren van een werkelijke dodensprong.

De militaire dreiging en de conceptie van het tactische gevechtsvliegtuig

B. A. C. Droste

majoor van de Koninklijke luchtmacht, docent Luchtmacht Stafschool

Alarmerende berichten, zoals „Russen in 72 uur aan de Rijn”, verschenen de afgelopen jaren met regelmaat in de Westerse persmedia. Directe aanleiding tot deze verontrustende berichtgeving waren veelal de onverbloemde uitspraken van de Belgische generaal R. Close en het rapport „NATO and the new Soviet threat” van de Amerikaanse senatoren S. Nunn en D. Bartlett [1]. Op hun beurt zijn deze personen ongetwijfeld bij hun krasse standpuntsbepaling beïnvloed door de feitelijke overrompeling waarmee de Israëliëse militaire leiding in de Jom-Kippoeroorlog werd wakker geschud; en dit terwijl deze leiding als waakzaam en achterdochtig bekend stond en staat. De grondslag van die verontrusting is dan ook gelegen in de vrees dat ook de NAVO bij verrassing — en impliciet onvoldoende voorbereid — met een grootscheeps offensief kan worden geconfronteerd.

Dit artikel richt zich op de specifieke rol die de tactische luchtstrijdkrachten in het geval van het verrassingsconflict zullen (moeten) spelen. Vooral zal daarbij worden ingegaan op de conceptie van het tactische gevechtsvliegtuig, d.w.z. het gevechtsvliegtuig dat voor meer dan één taak inzetbaar is. Eerst zal echter de aard van de militaire dreiging nader worden geschetst. Aansluitend op de behandeling van de tactische conceptie zullen de bijbehorende implicaties daarvan worden belicht, waarna het geheel in een beknopte conclusie wordt samengevat.

Dreiging

Bij het doorlichten van de militaire situatie in het Centraaleuropese gebied komen de hiervoor genoemde personen tot de eensluidende constatering dat de Russen (en in mindere mate het gehele Warschau-Pact) reeds in belangrijke mate de capaciteiten bezitten, en voor het overige verder vergroten, om met een minimale waarschuwingstijd (48 uur) een grootscheeps offensief tegen West-Europa te ondernemen. Eveneens wordt geargumenteed dat de NAVO zowel in militair als in

politiek opzicht niet in staat kan worden geacht een dergelijke dreiging bevredigend te beantwoorden.

De militaire tekortkomingen van de NAVO worden, afgezien van het kwantitatieve element, vooral onderkend in een gebrek aan paraatheid en een verre van optimale legering van het gros van de NAVO-grondstrijdkrachten, gelet op het waarschijnlijkste operatiegebied.

Beide aspecten zijn op zich zelf niet nieuw en vormen reeds lange tijd een bron van verontrusting binnen de NAVO. Niet in de laatste plaats als gevolg van de geciteerde alarmerende berichtgeving zijn echter pas in de afgelopen jaren belangrijke initiatieven genomen om tekortkomingen te corrigeren. In dit verband wordt gewezen op het vrijwel unaniem geaccepteerde NAVO-voorstel, de defensiebegrotingen van de aangesloten landen in reële bedragen met 3% te doen stijgen. De legering van een Amerikaanse brigade in het Noordduitse gebied is evenzeer een teken van de opmerkelijke bereidheid van de NAVO-lidstaten tot het leveren van extra inspanningen. Desondanks zijn werkelijk fundamentele veranderingen in de paraatheid en de legering van de NAVO-(grond)strijdkrachten moeilijk denkbaar, niet in de laatste plaats vanwege de enorme politieke consequenties. Er is dan ook becijferd dat het de NAVO \$ 45 à 50 miljard extra zou kosten, op de mogelijkheid van een verrassingsaanval zoveel mogelijk te anticiperen [2].

Afgezien van het al dan niet beschikbaar komen van voldoende financiële middelen zal de NAVO in ieder geval moeten zorgen voor een drastische vermindering van de reactietijd en voor het maximaal benutten van alle indicaties van eventueel te verwachten Warschau-Pactacties. Dat laatste wordt o.a. in belangrijke mate mogelijk gemaakt dank zij de invoering van het AWACS. Het blijft voorlopig echter nog een open vraag in hoeverre de politieke consequenties zullen worden getrokken, zodat ook metterdaad kan worden gerekend op een tijdige en doelmatige mobilisatie van de NAVO-strijdkrachten.

Lange tijd gold in de NAVO de vooronderstelling dat de waarschuwingstijd voor een op handen zijnde aanval door het Warschau-Pact 30 dagen zou bedragen. Tevens werd rekening gehouden met een periode van 7 dagen voordat de NAVO-landen tot mobilisatie zouden overgaan. Momenteel overheerst in NAVO-kringen de gedachte dat deze 30-dagenperiode niet reëel is, zonder overigens zover te willen teruggaan dat de in de eerder genoemde kringen gepropageerde periode van 48 uur [3] als nieuwe norm wordt geaccepteerd. Het is evenwel evident dat, al zou de werkelijke waarschuwingstijd ergens tussen 48 uur en 30 dagen liggen, de potentiële aanvaller alle voorzorgsmaatregelen zal treffen om de zwaarwichtige politieke beslissing tot mobilisatie in de NAVO-landen te doen vertragen. De geschiedenis kent legio voorbeelden van sussende en verzoenende verklaringen voorafgaande aan een offensieve actie. Evenzeer geldt de vrees dat mobilisatie een onomkeerbaar proces zou kunnen zijn dat wel tot oorlog moet leiden, als een zeer verlamme factor voor de besluitvaardigheid in de Westerse democratieën [4].

Uit het vorenstaande dient de consequentie te worden getrokken dat, zelfs indien de mogelijkheid van een WP-offensief tijdig door de militaire leiding van de NAVO als hoge waarschijnlijkheid wordt geschat, de kans reëel is dat het feitelijk plaatsvinden van de voorspelde actie nagenoeg hetzelfde effect heeft als een werkelijke verrassingsaanval. Immers, zonder tijdige mobilisatie zullen onvoldoende aantallen grondstrijdkrachten op de juiste tijd op de juiste plaats aanwezig kunnen zijn (vergelijk in dit verband het begrip „covering forces”). Voor de aanvaller betekent dit dat alle aan de verrassing inherente voordelen kunnen worden uitgebuit.

Inzet van de tactische luchtstrijdkrachten

Is bij een conflict waar de grondstrijdkrachten tijdig en op volledige sterkte hun defensieve posities hebben ingenomen de taak van de luchtstrijdkrachten reeds essentieel, in het geval van de geschetste verrassingsaanval waar een dergelijke voorbereiding niet heeft kunnen plaatsvinden, is deze taak van nog veel grotere betekenis. In beide gevallen zullen tactische luchtstrijdkrachten de vijandelijke luchtstrijdkrachten in de lucht en op de grond moeten neutraliseren; evenzo dient in beide gevallen luchtsteun (direct en indirect, resp. „close air support” en „(battlefield) air interdic-

tion”) aan de grondstrijdkrachten te worden geleverd. Bij een verrassingsaanval zal evenwel aanzienlijk meer worden geëist van de intensiteit en de kwaliteit van de uitvoering van beide klassieke luchtmacht opdrachten (in het vervolg kortweg aan te duiden als *luchtverdediging* en *luchtsteun*).

Bij de luchtverdediging dienen de luchtstrijdkrachten een dusdanige luchtsituatie te bevechten en in stand te houden dat de grondstrijdkrachten zoveel mogelijk ongestoord de toegewezen posities kunnen innemen. Aangezien een dergelijke ontplooiing zich uit het achterland over het gehele Centraaleuropese gebied uitstrekt, zal het luchtoverwicht nauwelijks beperkingen in tijd en plaats mogen vertonen. Mede gelet op de ervaringen uit de recente conflicten en de momentane krachtsverhoudingen kan worden gesteld dat het absolute resultaat — onbegrensd luchtoverwicht — nauwelijks haalbaar lijkt. In ieder geval impliceert deze taak dat zeer veel van de inzet van de luchtstrijdkrachten zal worden geveerd.

Voor de luchtsteuntaak geldt dat aan de luchtstrijdkrachten zal worden opgedragen de te verwachten doorbraken van gepantserde Warschau-Pacteenheden te stoppen dan wel te vertragen. Dat betekent een aanzienlijke verzwaring van het luchtsteunprincipe dat de luchtstrijdkrachten slechts daar steun verlenen waar de organieke middelen van de grondstrijdkrachten kwantitatief en kwalitatief niet toereikend zijn. In het geschetste scenario is het immers geen uitzondering maar regel, dat in de voorste lijn onvoldoende organieke landmachtmiddelen aanwezig zullen zijn.

In een vergelijking met de Jom-Kippoeroorlog kan met recht worden gesteld dat de luchtstrijdkrachten in de eerste uren resp. dagen van de verrassingsaanval in zeer belangrijke mate verantwoordelijk zullen zijn voor het beveiligen van de mobilisatie, en daarmee voor het verhinderen van een voortijdig ineenstorten van de NAVO-defensie voordat het overgrote deel van de beschikbare NAVO-slagkracht metterdaad tot inzet is gekomen.

De taakuitvoering van de tactische luchtstrijdkrachten

Het is het wezenskenmerk van luchtstrijdkrachten dat zij snel de beschikbare krachten kunnen concentreren om op bedreigde plaatsen te worden ingezet. Dat is niet alleen gebaseerd op de aan het luchtwapen inherente snelheid en mobiliteit, maar evenzeer op de hoge vredesparaatheid. Afgezien van permanent bemande zg. „Quick Reaction Alert”-elementen zijn hoge percentages van de

slagkracht — vliegtuigen en geleide wapens — binnen zeer korte tijd volledig inzetbaar, doordat de directe inzetbaarheid van het luchtwapen niet afhankelijk is van mobilisabele eenheden (wel worden dergelijke eenheden voor o.a. vliegveldbewaking ingezet).

Uit het bovenstaande dient overigens niet de conclusie te worden getrokken dat de luchtstrijdkrachten pretenderen het landgevecht te kunnen overnemen. Het is buiten twijfel dat voor het metterdaad verdedigen resp. heroveren van grondgebied in laatste instantie slechts „grond”soldaten geschikt zijn. De luchtstrijdkrachten zijn daarentegen optimaal geschikt voor het verdedigen van het luchtruim en het neutraliseren of vernietigen van daarmee verbonden installaties op de grond (vliegtuigen, vliegvelden, geleide-wapeninstallaties, radars, enz.). Het verlenen van indirecte steun aan de grondstrijdkrachten door middel van „(battlefield) air interdiction” (in het algemeen: doelen aan gene zijde van de „Fire support coordination line”) kan eveneens op effectieve wijze door de tactische luchtstrijdkrachten worden verricht. Bij de directe-luchtsteuntaak („close air support”) — dus waar de luchtsteun is geïntegreerd in „vuur en beweging” van de grondstrijdkrachten — is de effectieve uitvoering evenwel aan een aantal bijzondere beperkingen onderhevig.

De effectiviteit van de uitvoering van de luchtsteuntaak op het moderne slagveld dient te worden beschouwd in relatie tot een veelheid aan te vernietigen gepantserde doelen en een veelheid aan luchtverdedigingsmiddelen bij de potentiële tegenstander. Voor de veelheid aan doelen geldt dat de Russische tactische doctrine (én die van de NAVO) voorschrijft dat deze doelen — ook bij een geconcentreerde aanval — zich zó over het gevechtsterrein verspreiden dat de vlieger van het luchtsteunvliegtuig slechts kan hopen per aanval één doel („single target”) te neutraliseren. Om deze neutralisatiekans inhoud te geven wordt dezerzijds uitgegaan van het beschikbaar hebben van precisiegeleide wapens. Aangetekend wordt dat op lange termijn — tweede helft van de jaren '80 — munitietypen lijken beschikbaar te komen die in staat worden geacht meer dan een doel per aanval te vernietigen, bv. de „WAAM” (= wide area anti armour munitions).

Inzake de veelheid aan luchtverdedigingsmiddelen geldt dat de NAVO-vliegtuigen vooral boven het slagveld zullen worden geconfronteerd met een hecht gecoördineerde luchtverdediging. Niet alleen valt een Warschau-Pactfront onder de luchtverde-

digingsparaplu van de zg. „Frontal aviation”, ook zijn de Warschau-Pacteenheden tot op een laag niveau (bataljon) verantwoordelijk voor het bevechten van de vijand in de lucht, ongeacht of zij zich onder de luchtverdedigingsparaplu van de naasthogere commandant bevinden of niet [5]. Een voorbeeld van de mate van effectiviteit van deze luchtverdediging is reeds af te leiden uit de drastische verliezen die de Israëliëse luchtmacht leed in de eerste dagen van het Jom-Kippoerconflict.

Mede gelet op de aanzienlijk hechtere luchtverdedigingsorganisatie van het Warschau-Pact is het niet onredelijk te veronderstellen dat in een toekomstig conflict ook de NAVO-luchtstrijdkrachten, met name in de voorste linies, voor het voeren van de luchtsteuntaak een zekere tol zullen moeten betalen.

Gezien de ongelijke verhouding ten gunste van het Warschau-Pact wordt soms de vraag gesteld of de inzet van een NAVO-gevechtsvliegtuig tegen WP-tanks wel zinvol kan zijn. Bij de geschetste verrassingsaanval zal de luchtstrijdkrachtenleiding echter niet de keuze hebben consequenties uit deze overweging te trekken en zullen overeenkomstig de Jom-Kippoeroorlog moderne gevechtsvliegtuigen worden ingezet tegen tanks.

Het tactische gevechtsvliegtuig

Uit het vorenstaande kan worden afgeleid dat aan de middelen van de tactische luchtstrijdkrachten verscheidene eisen moeten worden gesteld. Volgens de huidige vliegtuigconcepties is het goed mogelijk dat één type vliegtuig zowel geschikt is voor het voeren van het luchtgevecht als voor het aanvallen van gronddoelen. Voor de eerste taak is immers manoeuvreerbaarheid een eerste vereiste, hetgeen in het algemeen een groot vleugeloppervlak (lage vleugelbelasting) meebrengt dat tevens voldoet aan een van de belangrijkste eisen van de tweede taak, nl. het dragen van grote wapenlasten. Vanwege de specifieke luchtsteunopdracht kunnen echter bijkomende eisen worden gesteld. Deze betreffen het vermogen veel gronddoelen per missie te kunnen aanvallen; mede daardoor ontstaat de noodzaak de overlevingskansen van het vliegtuig te verhogen.

Dat impliceert het vermogen nog grotere wapenlasten te vervoeren maar eveneens een uitrusting die het incasseringsvermogen van het vliegtuig opvoert. Aangezien vooral de laatste eis tot een aanzienlijke constructieve gewichtsverzwaring leidt (bepantsering!), ontstaat een type vliegtuig dat niet

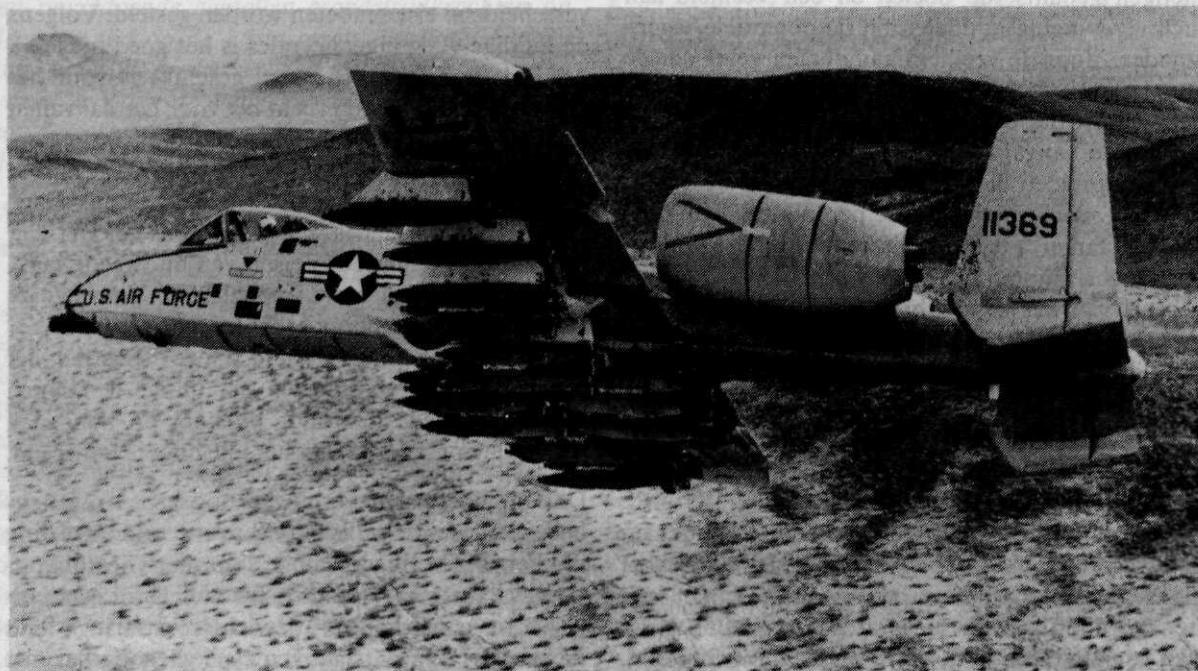
meer geschikt is voor het voeren van het luchtgevecht. De consequentie is dat het gespecialiseerde luchtsteunvliegtuig zich zelf niet effectief tegen andere vliegtuigen kan verdedigen en derhalve zal moeten worden beschermd door geschikte jachtvliegtuigen. Deze consequentie is inderdaad getrokken door de USAF, waar het de verwerving betreft van het zeer gespecialiseerde luchtsteunvliegtuig van het type A-10, dat slechts kan opereren onder de „paraplu” van de luchtverdedigingsvliegtuigen van het type F-15 (afb. 1 en 2). Een dergelijke taakspecialisatie betekent evenwel een ernstige versnippering van krachten. Bij een verrassingsaanval is het immers reëel, te verwachten dat de luchtstrijdkrachtencommandant alle beschikbare vliegtuigen voor het stoppen van tanks zal (moeten) inzetten. In dit geval zal hij echter een belangrijk deel van zijn slagkracht niet kunnen gebruiken omdat een op taak gespecialiseerd vliegtuig als de F-15 volstrekt niet is uitgerust voor het leveren van grondsteun. Evenzeer is het in het scenario van de verrassingsaanval reëel te veronderstellen dat deze aanvangt met een massale aanval op de NAVO-luchtmachtinstallaties. In dat geval zal de luchtstrijdkrachtencommandant alle beschikbare vliegtuigen in de luchtverdedigingsrol willen inzetten. Maar ook dan zou een commandant met alleen naar taak gespecialiseerde vliegtuigen slechts een deel van zijn slagkracht kunnen benutten.

Het is derhalve overduidelijk dat vergaande taakspecialisatie alleen op deelgebieden voordelen kan opleveren, maar voor het geïntegreerde gevecht ernstig afbreuk doet aan basisprincipes van de inzet van luchtstrijdkrachten: flexibiliteit en concentratievermogen.

De hiervoor geschetste tekortkoming wordt niet in de laatste plaats door de USAF erkend. Achter de schermen woedt een hevige discussie om het „air superiority”-vliegtuig F-15 tevens geschikt te maken voor het aanvallen van gronddoelen (inherent aan het ontwerp bezit de F-15 reeds de potentiële geschiktheid grote wapenlasten te dragen). Betreft het hier ongetwijfeld een prestigestrijd waarvan de uitkomst onzeker is, in een ander type vliegtuig dat binnenkort in groten getale (650 stuks) in de USAF-inventaris wordt opgenomen is de afwijzing van enge taakspecialisatie duidelijk een feit, namelijk in de „Multi-role” F-16 (afb. 3). Bij de USAF zal de F-16 dan ook een aanvulling zijn op zowel het luchtverdedigingspotentieel als op het luchtsteunpotentieel.

Ook in het recente verleden is bij de kleinere NAVO-landen (met name Nederland) uit vooral financiële overwegingen de noodzaak van taakspecialisatie aan de orde gesteld. Het is dan ook theoretisch denkbaar dat de Nederlandse luchtmacht zich specialiseert in luchtverdediging en de

Afb. 1 A-10, op taak gespecialiseerd luchtsteunvliegtuig

Afb. 2 F-15, op taak gespecialiseerd luchtverdedigingsvliegtuig, maar ... potentieel geschikt voor het aanvalen van gronddoelen

Belgische luchtmacht in luchtsteun (vice versa). Wie garandeert evenwel de Belgen dat zij te allen tijde kunnen rekenen op luchtverdediging door de Nederlandse vliegtuigen? Bovenal geldt evenwel het eerder genoemde bezwaar dat specialisatie leidt tot een gedeelde, niet optimaal te benutten slagkracht. Het alternatief is dan ook duidelijk. De hedendaagse dreiging vereist dat een jachtvliegtuig in staat moet zijn op effectieve wijze gronddoelen

aan te vallen maar evenzeer het luchtgevecht met succes moet kunnen aangaan. Eerder is betoogd dat deze eisen niet principieel tegenstrijdig behoeven te zijn. Een goed voorbeeld is de F-16, waarvan de Koninklijke luchtmacht tussen 1979 en 1984 102 exemplaren zal ontvangen (afb. 4).

Het vorenstaande in beschouwing nemende is met recht door vijf NAVO-landen gekozen voor de

Afb. 3 F-16, tactisch gevechtvliegtuig, geschikt voor zowel het lucht-luchtgevecht als het aanvalen van gronddoelen

Afb. 4 F-16, uitgerust met lucht-lucht geleide wapens van het type Sidewinder en met precisie-geleide lucht-grondwapens van het type Maverick

conceptie van het tactische gevechtsvliegtuig. Wel dient ervoor te worden gezorgd dat de daaraan inherente tactische (multi-role) capaciteiten ten volle worden benut. Daarbij staat buiten discussie dat lokale omstandigheden een zekere specialisatie onvermijdelijk maken. In dit verband bestemmen de Noren en de Denen de F-16's behalve voor „air superiority”-taak vooral voor de „anti-ship-ping”-taak. Evenzeer geldt dat — aangezien geavanceerde vliegtuigen schaarse middelen zijn — prioriteiten moeten worden gesteld. Gezien de uiteenlopende eisen, die de dreiging van een verrassingsaanval aan de NAVO-luchtstrijdkrachten stelt, mogen deze prioriteiten echter niet meer zijn dan accentverschillen.

Consequenties van de tactische-gevechtsvliegtuig-conceptie

De keuze voor de conceptie van het tactische gevechtsvliegtuig, zoals de F-16, brengt specifieke consequenties mee. De vliegtuigen moeten zijn uitgerust om beide taken, de luchtverdediging en het aanvallen van gronddoelen, zo goed mogelijk te kunnen uitvoeren. Dat betekent zowel geavanceerde lucht-lucht-bewapening („dog-fight” en „radar missiles”) als geavanceerde lucht-grond-bewapening (precisiegeleiding), maar evenzeer adequate EOVMiddelen. Tevens kan niet worden voorbijgegaan aan de dwingende noodzaak de aan de grond gebonden luchtverdedigingsmiddelen — vooral die in de voorste lijn — te neutraliseren voordat op effectieve wijze de andere taken kunnen worden uitgevoerd (opnieuw: Jom Kippoer).

In sommige (USAF)kringen wordt reeds gesuggereerd „air defense suppression” te verheffen tot een zelfstandige taak naast de klassieke „counter-air”-taak [6]. Gezien de beschikbare aantallen geschikte „air defense suppression”-wapensystemen in Centraal-Europa is het weinig reëel te veronderstellen dat in oorlogstijd een ieder naar keuze over deze wapensystemen zal kunnen beschikken. Zulks impliceert dat, evenals het bezit van EOVMiddelen tegenwoordig als een *conditio sine qua non* voor een succesvolle missie-uitvoering is geaccepteerd, dit in even sterke mate zal moeten gelden voor het bezit van geschikte „air defense suppression”-middelen.

Als onvervreemdbaar complement van de vereiste materiële middelen zullen de vliegtuigbemanningen moeten zijn geoefend in beide voornoemde hoofdtaken. Daarbij wordt beseft dat een maximale geoefendheid in beide taken alleen al om redenen van beschikbare tijd een onbereikbaar ideaal moet worden geacht. In dit geval dienen dan ook prioriteiten en accenten te worden gelegd ten einde tot een optimale geoefendheid te komen.

Ten slotte vereist de tactische conceptie dat de splitsing van de luchtstrijdkrachtenbevelsorganisatie in twee zuilen — Allied Tactical Operations Center/ATOC voor het aanvallen van gronddoelen, en Sector Operations Center/SOC voor de luchtverdediging — geen werkelijke scheidslijn mag opleveren. In het eerder geschetste scenario, waar tactische vliegtuigen het ene moment de luchtverdediging voeren en het andere moment

gronddoelen aanvallen, is het een zwaarwichtige eis dat SOCs en ATOCs zo nauw mogelijk samenwerken. In dit verband zou zelfs kunnen worden verlangd dat beide operatiecentra worden samengebracht in één locatie, evenals dat reeds lang is aanvaard door een Army Group en een Allied Tactical Air Force (ATAF).

Samenvatting

Verontrustende berichten over de toenemende capaciteiten van de potentiële tegenstander, met een minimale waarschuwingstijd bij verrassing een grootscheeps offensief te kunnen ondernemen, hebben in de laatste jaren geleid tot herbezinning op de noodzakelijke voorbereidingen van de NAVO. Verbetering van de ernstigste tekortkomingen aan NAVO-zijde is al voorgesteld. Veelal om redenen van financiële aard zijn echter werkelijk fundamentele wijzigingen, zoals in de historische opstelling van de NAVO-(grond)strijdkrachten, moeilijk denkbaar. Tevens is gesteld dat — in geval van een conflict — verkorting van de reactietijd en versnelling van de politieke besluitvorming essentiële eisen zijn. Omtrent de realisatie van het laatste dienen evenwel de nodige reserves in acht te worden genomen. Daaruit voortvloeiende is betoogd dat, in geval een conflict metterdaad door het effect daarvan op de Centraaleuropese verdediging als een verrassingsaanval moet worden gekwalificeerd, maximaal gebruik zal (moeten) worden gemaakt van een krijgsmachtdeel dat reactievermogen, flexibiliteit en concentratievermogen als de grondslagen van zijn bestaan beschouwt: de luchtstrijdkrachten.

Aangezien het geschetste scenario van de verrassingsaanval hoge maar uiteenlopende eisen aan de luchtstrijdkrachten stelt, dient de NAVO-luchtstrijdkrachtencommandant wapensystemen te kunnen inzetten die aan deze eisen voldoen. Vergaande taakspecialisatie, waarbij in feite slechts delen van de slagkracht voor één bepaald type dreiging kunnen worden ingezet, betekent versnippering van krachten en is dan ook in flagrante tegenspraak met de eerdergenoemde principes flexibiliteit en concentratievermogen. De beschikbare wapensystemen — en dit geldt vooral voor de kleinere NAVO-landen — dienen dan ook voor meer dan één rol te kunnen worden ingezet. Aan deze eisen, én de eis het luchtgevecht met succes te kunnen aangaan en gronddoelen effectief te kunnen aanvallen, beantwoordt de conceptie van het tactische gevechtsvliegtuig. Wel is gesteld dat vooral de spe-

cifieke luchtsteuntaak in de voorste linies bijzondere eisen aan een gevechtsvliegtuig kan stellen. Aangezien deze eisen evenwel fundamenteel van de tactische (multi-role)conceptie divergeren, moet het gebruik van het daaruit resulterende vliegtuigtype, zeker door „kleine” luchtmachten, worden afgewezen. Zulks impliceert evenwel niet dat het tactische gevechtsvliegtuig niet voor luchtsteuntaken inzetbaar zou zijn. Immers, kan een gespecialiseerd luchtsteunvliegtuig als de A-10 door zijn bepantsering de overlevingskansen verhogen, dat is voor een tactisch gevechtsvliegtuig (in mindere mate) mogelijk door zijn aan zijn conceptie inherente grotere vliegsnelheid. Een goed voorbeeld van het tactische gevechtsvliegtuig is dan ook te vinden in de F-16 zoals deze momenteel in de Amerikaanse, Belgische, Deense, Noorse en Nederlandse luchtmachten wordt ingevoerd.

Ten volle dient evenwel te worden beseft dat het bezitten van een meervoudig inzetbaar vliegtuig consequenties meebrengt. Al lijkt de mogelijke ruil van een gevechtsvliegtuig tegen tanks minder kosteneffectief, toch kunnen de luchtmachten gedwongen zijn hun potentieel onder zeer nadelige omstandigheden in te zetten. Het is dan ook een dwingende eis deze kosteneffectiviteit te verhogen. Daartoe behoren de vliegtuigen te worden uitgerust met moderne middelen, zoals precisie-geleide bewapening, adequate EOY-apparatuur en, niet in de laatste plaats, een „air defense suppression”-capaciteit. Evenzeer is het vereist dat de vliegers van deze vliegtuigen optimaal geoefend zijn om de diverse taken uit te voeren, waarbij dezerzijds wordt erkend dat dit zal noodzaken tot het stellen van accenten en prioriteiten in de training. Ten slotte dienen de luchtverdedigings- en luchtsteuncomponenten van de NAVO-bevelsorganisatie ten nauwste — zo mogelijk geïntegreerd — samen te werken om een werkelijk „verbonden” inzet van het tactische vliegtuig mogelijk te maken.

Dit artikel heeft de nadruk gelegd op de eisen die een verrassingsconflict stelt aan de NAVO en met name aan de inzet van de luchtstrijdkrachten. Maar ook indien sprake is van een conflict waar alle noodzakelijke maatregelen tijdig zijn genomen, gelden in beginsel dezelfde normen inzake het gebruik van de luchtmachtmiddelen, al kan de noodzaak voor o.a. directe luchtsteun minder dringend zijn. Ook wil dit artikel niet stellen dat de mogelijkheid van een verrassingsconflict imminent

is; wel zullen, naar goed militair gebruik, de voorbereidingen moeten worden afgestemd op de meet-

bare capaciteiten van de potentiële tegenstander en niet op diens onpeilbare intenties.

Literatuur

1. S. Nunn en D. Bartlett — *NATO and the new Soviet threat* (Rep. to the Senate Committee on armed services). U.S. Gov. Printing Office, Washington DC (1977).
2. L. Aspin — A surprise attack on NATO. Refocussing the debate. *NATO Rev.* (1977)(4)11.
3. D. Hazel — The sudden attack debate. Arguments and alternatives. *J. Roy. United. Serv. Inst. Strat. Studies* (1978)(12)40.
4. B. Liddell Hart — *History of the First World War en History of the Second World War*. Cassell & Co Ltd., Londen (1970).
5. A. A. Sidorenko — *The offensive*. U.S. Gov. Printing Office, Washington DC (1973)102.
6. a. H. F. Roser — Defense suppression, mission or tactic. *Air Univ. Rev.* (1978)(4)13.
b. R. D. Rasmussen — The Central European battlefield. Doctrinal implications for the counter air interdiction. *Air Univ. Rev.* (1978)(4)13.

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!
Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 25,— per jaar!

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over !

Delven in ons koloniale verleden: het KNIL en zijn landaarden

J. J. Nortier

kolonel der infanterie b.d.

Wanneer wij de militaire geschiedenis uit de laatste decennia van ons koloniale verleden tot haar recht willen doen komen, mogen daarbij zeker de bevolkingsgroepen die deel uitmaakten van de militaire organisatie niet worden vergeten. Wie waren de mensen achter de wapens en welke eigenschappen hadden zij of schreef men aan hen toe?

De lezer die nu een wetenschappelijke verhandeling op etnologisch of sociologisch gebied verwacht komt bedrogen uit. Het gebodene beperkt zich tot een algemene beschouwing over de landaarden van het KNIL. De gegevens komen vrijwel geheel uit het vooroorlogse, op de KMA gebruikte „Leerboek der militaire aardrijkskunde en statistiek”, geschreven door kapitein der infanterie NIL N. L. W. van Straten (het werk is van 1931 en het predikaat „Koninklijk” werd later verleend). Ook de opvattingen van dit leerboek werden in grote lijn aangehouden. Zij geven blijk van veel waardering voor de hele bonte bevolking waaruit het KNIL bestond.

Ondanks het algemene karakter van deze bijdrage komen wellicht enkele vergeten of onbekende feiten naar voren. Het is nog niet zo lang geleden dat de kennis van de gemiddelde Nederlander niet verder reikte dan de gedachte „in Indië wonen allemaal zwartjes”; bijna onuitroeibaar is de me-

ning „het hele KNIL bestond uit Ambonezen en een paar Nederlanders”.

Enkele cijfers

Tot goed begrip van het hierbij afgedrukte overzicht (daterende uit 1929) diene dat met „Europeanen” werden bedoeld Nederlanders en daarmee gelijkgestelden. Ook de Indonesische officieren vielen onder deze categorie. In de officiële sterkteopgaven was het gebruikelijk zowel Menadonezen als Ambonezen samen te vatten onder het begrip „Amboinezen”. Mogelijk dat deze gewoonte heeft geleid tot het volkomen op de achtergrond raken van de grote groep Menadonese militairen.

Opgaven uit latere tijden, inzonderheid die van kort voor de Tweede Wereldoorlog, zijn veel minder compleet. Zij geven ook niet de landaardsgewijze onderverdeling. Een overzicht van 1937 geeft 5100 Menadonezen en 4000 Ambonezen. Vrijwel steeds vormden de Menadonezen de sterkste groep.

In 1941 was de sterkte van het beroepsleger rond de 35.000 man, waarvan 80% Indonesisch.¹

Europeanen

Evenals in alle koloniale legers vond men het Europese element onmisbaar. Onmisbaar, zowel voor de kaderfuncties als voor het vormen van een onder alle omstandigheden betrouwbare kern, een tegenwicht voor het altijd sterkere inheemse contingent. Indië zelf, d.w.z. de Indo-europese bevolkingsgroep, leverde een kwantum Europese beroepsmilitairen. De grote leverancier was Europa. In de pacificatietijd kon de behoefte niet door Nederland alleen worden gedekt. Het tekort werd toen aangevuld met buitenlanders, vooral Duitsers.

¹ Sterkteopgaven van het KNIL zijn te vinden in: H. L. Zwitzer — Enkele gegevens over krijgsgevangenen en gesneuvelden onder de Europese militairen van het KNIL gedurende de oorlog in de Pacific. *Med. Sie Krijgs-gesch.* KL, dl I, 1e afl. Den Haag (1978).

De sterkte van het KNIL in 1929

Europeanen (officieren, onderofficieren en overigen)	6.734	(18 %)
Javanen (beneden de rang van officier; hetzelfde geldt voor de andere landaarden)	16.783	(45 %)
Menadonezen	5.600	(15 %)
Ambonezen (toen Amboinezen genoemd)	4.314	(12 %)
Soendanezen (West-Java)	1.787	(4,7%)
Timorezen	1.406	(3,8%)
Maleiers (Sumatranen, niet van Atjeh, voornamelijk Bataks)	234	(0,6%)
Madoerezen	141	(0,4%)
Boeginezen (Celebes)	108	(0,3%)
Atjehers	96	(0,2%)
Chinezen	1	
Totaal	37.294	

Het van over de grenzen komende aantal liep langzamerhand terug van 21% in 1900 tot 2% in 1928. Bewust ging men het aantal vreemdelingen beperken, eensdeels omdat men het dienen in Indië een specifiek Nederlandse zaak vond en anderdeels omdat men zich niet zeker achtte van de betrouwbaarheid der buitenlanders bij een oorlog tegen een buitenlandse vijand.

Het percentage Europese beroepsmilitairen beneden de rang van officier bedroeg in 1887 87%, in 1915 20% (een gevolg van de oorlog in Europa) en is daarna nooit meer boven de 20% gekomen. De onverantwoord geachte daling bracht vele gemoederen in beweging. In de Eerste Wereldoorlog vond men het percentage dermate klein dat invoering van de militieplicht voor Europese ingezetenen het gevolg was.

Als vechtsoldaat stond de Europeaan goed aangeschreven. Hij was weinig vatbaar voor paniek en door zijn voorbeeld een goede stimulans voor de inheemse soldaten. Aan de andere kant, een toonbeeld van tevredenheid was de Europese militair evenwel geenszins, met name niet in het garnizoen.² „Jannencompagnieën” — bij de infanterie waren de Europeanen in aparte compagnieën ondergebracht — golden als lastig. Tot vrij kort voor de Tweede Wereldoorlog was de maatschappelijke positie van de „Jan” weinig benijdenswaard: hij leefde in een eigen wereld, geheel afgescheiden van het Europese en Indonesische bevolkingsdeel, met alle nadelen van dien. Drankmisbruik en venerische ziekten waren in het verleden geen onbekende zaken. De Indische Nederlander, hoewel tot de „Jannen” gerekend, leefde minder uitbundig dan de reguliere „totok”soldaat en vormde in het militaire milieu weer een aparte groep.

Een van de karakteristieke tangsi(kazerne)toestanden was het concubinaat, de huishoudster in de kazerne. Dat was een maatschappelijk verschijnsel dat zich niet uitsluitend tot de tangsi beperkte en dat men zeker niet alleen met Nederlandse, westerse, ogen moet bekijken. Door de moderne bril gezien — Sarina als het lustobject van de uitbouter — doet men niet alleen Nederlanders onrecht maar ook Sarina's. Een groot aantal van de als concubinaat begonnen verbintenissen leidde tot gelukkige huwelijken. Een nadeel van het concubinaat was de kans op verpaupering van soldatenkinderen wanneer, bij een meer losse verbintenis, de vader naar elders vertrok. Een voordeel was dat de in concubinaat levende militairen tot een veel regelmatig leven kwamen. De huishoudster hoorde

typisch bij het oude Indië en was bij het begin van de Tweede Wereldoorlog al nagenoeg verdwenen.

Javanen

De Javaanse beroepsmilitair kwam voornamelijk uit Midden- en Oost-Java, niet zozeer door de soldateske eigenschappen of de aangeboren liefde voor het vak als wel door de armoede in die streken. Het kazerneliedje „Adoeh, adoeh, habis doewit djoel kepalamoe” (ach, ach, als je geld op is verkoop (dan maar) je hoofd (aan de „kompeni”) ontstond niet voor niets. Een tweede oorzaak lag in de pressie van inheemse hoofden en van de familie van de reuut. Beide waren niet afkerig van een deel van het handgeld. Multatuli in zijn Vrije Arbeidsbrochure van 1862:

De Javaan staat niet op, plant niet, oogst niet, dan op een wenk van de man die niets draagt (de hoofden. JN).

Tot ver na het Indië van Multatuli gaf de gewone man met graagte stoffelijke bewijzen van respect aan zijn hoofden. De prijaji's (Javaanse aristocratie) waren zeer machtig.

De rustige en volgzame Javaan stond bekend als een gemakkelijke soldaat in het garnizoen. Eeuwen van overheersing — van zijn eigen hoofden wel te verstaan — hadden hun stempel op de volksaard gedrukt. De in de kazerne geboren en getogen soldatenkinderen bleken daarentegen minder doctiel dan de regelrecht uit de desa gerecruteerde Javanen.

De vele „Kromo's” verrichtten hun dienst naar behoren en omdat het nu eenmaal moest. Zij misten de levendigheid van bijvoorbeeld Madoerezen en Ambonezen. De Javaan was, vrij tenger van bouw, fysiek minder sterk. Dat leidde o.a. tot invoering van karabijnen en aan de lichaams lengte aangepaste lichte mitrailleurs (karabijnmitrailleurs). Over de militaire waarde te velde oordeelde men verschillend. In vele acties tegen de binnenlandse vijand bewees de Javaan echter een goed bruikbare gevechtssoldaat te zijn, al moest worden gerekend met zijn neiging in moeilijke omstandigheden het hoofd te verliezen. Zeer belangrijk werd daardoor het voorbeeld van de Europese soldaten en kaderleden: „wanneer oom voorgaat, volgen zij”.

Menadonezen

Toen het Ambonese bevolkingsdeel niet voldoende recruten kon opleveren, vond men onder de be-

² Citaat *Militaire aardrijkskunde en statistiek*.

De voornaamste landaarden van het KNIL: v.l.n.r. Javaan, Ambonees, Menadonees (foto uit de jaren '20)

woners van de Minahassa, het noordoostelijke deel van Celebes, toekomstige soldaten die zonder meer met de Ambonezen konden worden gelijkgesteld. Overigens moet men zich geen grote voorstelling van het aantal Ambonezen maken: in 1854 bedroeg dit 1744 (tegen 14.628 andere Indonesiërs), in 1882 waren het er 970 (tegen 14.014 andere landaarden) en in 1915, samen met de Menadonezen die toen al lang hun intrede in het leger hadden gedaan, 4697.

De Menadonees is wat zwaarder en grover gebouwd dan de Ambonees en vooral zijn minder scherpe gelaatstrekken en lichtere huiskleur onderscheiden hem daarvan. Het uiterlijk van de Minahasser doet iets Japans aan en het is niet onwaarschijnlijk dat in lang vervlogen tijden immigratie van Japanners naar dit deel van Celebes heeft plaatsgevonden. De meerderheid van de Menadonezen beleeft de christelijke godsdienst. Dat, met het hoge onderwijspeil in de Minahassa (eens de twaalfde provincie van Nederland genoemd) vergemakkelijkt zijn aanpassing en opleiding. De Menadonees is levendiger dan de Javaan, zonder het uitbundige van de Ambonees. Zijn aard is wat terughoudend, iets wat door sommigen abusievelijk werd uitgelegd als een zekere mate van onbetrouwbaarheid. Menadonezen waren bij de infanterie ingedeeld in afzonderlijke compagnieën en zij genoten evenals de Ambonezen een voorkeursbehandeling. Bij de andere wapens bestonden gemengde afdelingen.

De trots van de Menadonees op zijn rechten en de hem toegezwaaide lof leidden soms tot overgevoeligheid en aanmatiging. In het garnizoen behoorde

hij tot de zeer goede soldaten. De oudere Menadoneese „oom” had een groot overwicht en diens voorbeeld was van veel invloed. De Menadonees bleek ook goed met paarden te kunnen omgaan, zodat hij eveneens voor de bereden wapens een welkome aanvulling vormde. Te velde was hij een goede en dappere soldaat.

In 1892 werd, ter versterking van het Menadoneese element, een proef genomen met Sangirs en Talauers, bewoners van de eilanden ten noorden van de Minahassa. Deze proef slaagde en deze nieuwe groep werd nadien geheel gelijkgesteld met de Minahassers.

Ambonezen

Zoals eerder opgemerkt, omvatte de militaire term „Amboinees” de eigenlijke Ambonezen met de Minahassers en de bewoners van de Sangi- en Talaud-eilanden (Menadonezen). Dezerzijds wordt het aldus gemaakte onderscheid aangehouden en worden onder Ambonezen verstaan de bewoners van Ambon en de omliggende eilanden.

Evenals de Menadonees was de Ambonees in afzonderlijke compagnieën ondergebracht en hij genoot een voorkeursbehandeling. Ook de Ambonezen waren voor het merendeel christenen. Dat wij dit niet met westerse maatstaven moeten meten en niet zonder meer de Nederlandse religieuze denktrant aan de Ambonees kunnen toeschrijven, ligt wel voor de hand.

De Ambonees is langer dan de meeste Maleise rassen, slanker dan de Menadonees, vrij donker van

huidskleur en met scherpe gelaatstrekken, dikwijls zelfs een „semitisch” gebogen neus. Huidskleur en krulhaar wijzen op een verwantschap met de bewoners van Nieuw-Guinea.

De Ambonees was jager en visser van beroep en had een krijgshaftig voorkomen dat vaak werd geaccentueerd door een martiale knevel. Het ras gold als sterker en vlugger dan de overige Indonesiërs; echter minder taai, en gevoeliger voor klimaatsinvloeden. De Ambonese trots compenseerde dit volkomen. Het KMA-leerboek vermeldt:

De Amboinezen zijn levendig van aard, trots en hooghartig; zij laten zich zeer voorstaan op hun nationaliteit. Zij tonen een veel meer ontwikkeld ergevoel dan de Javaanse soldaten, boven wie zij zich trachten te stellen. Ook tegenover de Europese militairen nemen zij graag een zeker standpunt in. Het een en ander is wel eens oorzaak geweest van vechtpartijen tussen de militairen van verschillende landaarden. In aanmerking nemend dat de meeste der tegenwoordige Amboinezen (men realiseert zich dat dit citaat voor 1931 werd geschreven. JN) in de kazerne of in soldatenkampongs op Java zijn geboren uit gemengde huwelijken met Javaanse vrouwen, mag men hun militaire waarde niet overschatten. De Amboinees heeft een zeer goed militair verleden, waarop de landaard met recht trots mag zijn, maar men heeft hem dit ook te duidelijk laten merken, waardoor hij vrij aanmatigend is geworden.

In het garnizoen was de Ambonees leergierig en ondernemend. Gewoonlijk kon hij al lezen en schrijven, wat ook zijn opleiding tot kaderlid vergemakkelijkte. Oudere Ambonese soldaten hadden een groot overwicht; een berisping van een oude oom in het bijzijn van jongere militairen kon de hele sfeer in de compagnie vertroebelen.

De Ambonees voelde zich aangetrokken tot het soldatenbedrijf, hij droeg zijn uniform zeker niet alleen om materialistische redenen. Het was zijn trots een goede soldaat te zijn. Officieren en kaderleden die zijn vertrouwen hadden volgde hij blindelings. Te velde bewees hij tot de besten te behoren. Wat onverwacht voegt het leerboek daaraan toe:

Het slapen op post (ook een Menadonese ondeugd. JN) komt echter bij de Amboinezen veel voor. Zelfs hun overigens zo hoog plichtsbef en hun volkomen kennis van de grote betekenis, die de schildwacht te velde heeft, kunnen hem hiervan niet weerhouden.

Soendanezen

De Soendanese rekrute was afkomstig uit de Soendalanden in West-Java. Het Soendanese ras werd gezien als het meest oorspronkelijke overblijfsel van de oudste bevolking op Java.

Soendanezen, lichter van kleur dan de Javaan, zijn klein van gestalte, gedrongen en gespierd, taai. Zij toonden zich weinig gevoelig voor klimaatsinvloeden. Hun levenswijze was sober, hun volksaard levendiger en minder gedwee dan de Javaanse. Hun waarde als soldaat werd gelijkgesteld aan die van de Javaan.

Timorezen

De Timorese soldaat, afkomstig van Timor en de omliggende eilanden, deed zijn intrede bij het (K)NIL rond de eeuwwisseling.

De Timorees is donker van huidskleur, wat kroesharig, groter dan de Javaan en levendiger van aard. Hoewel niet bijzonder gespierd, is hij krachtig van gestel. Een onvermoeibare loper, vooral in bergterrein. Hij behoort tot een overgangsras, staande tussen Maleiers en Papoea's. Met dit laatste volk heeft hij een zekere nieuwsgierige onbescheidenheid gemeen.

De Timorezen waren een roerig volkje, van nature krijgshaftig en wreed. Onderlinge vetes tussen de stammen kwamen veel voor en van jongs af was de Timorees bekend met het gebruik van wapens. Een groot deel van de bevolking was gekerstend. Oude volksgebruiken leefden sterk onder het christelijke vernisje; zo was de Timorees erg bijgelovig. In het garnizoen voldeed hij goed. Zijn lagere graad van ontwikkeling had wel tot gevolg dat de opleiding veel tijd vereiste. Timorese ondeugden waren dobbelen, gebruik van sagoweer (palmwijn) en onzindelijkheid.

Te velde was de Timorees een goed bruikbare soldaat. Militairen met ervaring vonden hem de evenknie van de Ambonees en Menadonees:

Indien de werving krachtig ter hand wordt genomen, zullen — naar veler oordeel — de eilanden van de Timorgroep een tweede Ambon kunnen worden.

Maleiers

Hieronder begreep men de bewoners van Sumatra, met uitzondering van Atjeh. Deze categorie omvatte voornamelijk Bataks. De resultaten met dit ras bleven beneden de verwachtingen, zodat de werving in 1923 werd stopgezet. In 1929 ging men weer over tot het in dienst nemen van leden van deze bevolkingsgroep, omdat men meende dat de eertijds gerecruteerde Bataks uit de minder goede elementen waren voortgekomen. De aantallen Maleiers (Bataks) in het (K)NIL bleven echter zo laag dat over de militaire resultaten met deze bevolking weinig valt te zeggen.

Madoerezen

De bewoners van het eiland Madoera behoren tot het Maleise ras, waarschijnlijk van Javaanse en Soedanese oorsprong. De werving heeft op dit eiland nooit veel succes gehad.

De Madoerees is krachtiger gebouwd dan de Javaan en donkerder van huidskleur, allesbehalve zachtmoedig, en zelfbewust. Tussen Madoerezen en Javanen bestond een ware rassenhaat.

Evenals de Javaan beleed de Madoerees de mohammedaanse godsdienst. Van nature een zwerper en zeevaarder, was hij zwerflustig: een paar dagen totaal verdwijnen was in het garnizoen geen uitzondering.

Te velde voldeed hij goed. Angst kende hij weinig dank zij zijn volledig accepteren van de onvermijdelijke dood.

Boeginezen

Een bevolkingsgroep afkomstig van Zuid-Celebes, althans voor zover dit de plaats in het leger betreft. De Boeginees is wat groter dan de Javaan, niet erg donker van huid. Zeeman (dikwijls zeerover) of jager van beroep zijnde, was hij rusteloos en kon moeilijk wennen aan een regelmatige levenswijze. Boeginezen stonden bekend als driftig en wraakzuchtig. Een moord bezorgde hem weinig gewetensconflicten, dieverijen (in het oude Indië was „rampassen” toch dikwijls een nationale volkssport, zoiets als stropen in sommige delen van Nederland) beschouwde hij niet in het minst als oneervolle bezigheden.

De Boeginees was mohammedaan, maar zonder veel religieus fanatisme.

De ervaringen met het kleine aantal Boeginezen waren niet bijzonder gunstig. Zij waren lastig in het garnizoen: onwettige afwezigheid, vrouwenperkara's, vechtpartijen, dobbelen, drinken en opiumschuiven. Een paar maal is overwogen de werving geheel stop te zetten.

Als goede ruiters werden de Boeginezen wel bij artillerie en cavalerie gebruikt. Maar hun rusteloze aard en ruwe manier van omgaan met de paarden had tot gevolg dat aan deze indeling een einde kwam.

Voor zover Boeginezen te velde werden ingezet, bleken zij wel te voldoen.

Atjehers

Theoretisch kon de Atjeher een goede soldaat wor-

den. De Atjehoorlogen hadden bewezen dat hij dapper en ondernemend was.

Evenwel (zegt het leerboek) staan hier tegenover een aantal eigenschappen welke hem voor het leger minder geschikt maken, zeer zeker voor de vredesgarnizoenen. De Atjeher is nl. veelal onbetrouwbaar, dikwijls verslaafd aan opium, onzindelijk en bovendien behept met een aangeboren afkeer van gezag. Het schijnt dat de minder gunstige eigenschappen de doorslag hebben gegeven bij de militaire verrichtingen van deze landaard: de proef wordt nl. algemeen als mislukt beschouwd. In 1928 werd geen enkele, in 1929 één Atjeher aangenomen.

De landaarden in de oorlog tegen Japan

Een gedegen en rechtvaardig oordeel over de militaire prestaties van de diverse landaarden in de oorlog tegen Japan is in alle opzichten moeilijk. Zowel Nederland als zijn overzeese bezittingen waren niet op de oorlog voorbereid. Nederlands-Indië begon, natuurlijk wel als onderdeel van het totale Nederlandse beleid, te laat en onder ongunstige omstandigheden aan de opbouw van de verdediging. Bij het begin van de oorlog was het KNIL niet meer dan een politieleger, afgestemd op en geschikt voor het handhaven van de binnenlandse orde en rust.

Dat leger moest voor de eerste maal in zijn bestaan tegen een modern bewapende buitenlandse vijand optreden. Daarmee wil geenszins worden gezegd dat de voor 1941 uitgevoerde operaties gemakkelijk waren geweest of dat de overwinning daarbij al van tevoren zou hebben vastgestaan. De krijgsgeschiedenis bewijst het tegendeel. Verscheidene expedities moesten worden „overgedaan” omdat het de eerste keer, of zelfs meermalen, faliekant verkeerd liep. En het staat vast dat de functie van handhaver van inwendige orde en rust een specifiek stempel had gedrukt op de organisatie, doctrines, opleiding en mentaliteit van het leger.

Ongeacht de defensieachterstand zou zelfs een rijk land als Nederland nooit in staat zijn geweest het uitgestrekte gebied te verdedigen met uitsluitend beroepsmilitairen. Maar voor een ander legervormingssysteem, waarbij de massa van de bevolking zou worden ingeschakeld, was de tijd gewoonweg niet rijp.

De in Indonesië tegen de agressor geboden tegenstand bleef beneden de — ook veel te hoog gespannen — verwachtingen. Een groot aantal factoren speelde een rol bij het waarom. Voor de meeste onderdelen was het eerste gevecht tevens het laatste. Hier viel niets meer „over te doen” en

dientengevolge konden later, als er meer oorlogservaring zou zijn opgedaan, ook geen betere resultaten meer worden behaald en voor de geschiedenis geboekstaafd.

Vele tekortkomingen waren een rechtstreeks gevolg van omstandigheden die geheel los stonden van de meer of mindere militaire geschiktheid van de landaarden. Zonder de basis van een ideologie (in gunstige zin) is het ondoenlijk soldaten met moreel te kweken. En een ideologie waarmee de man zich zou willen identificeren, ontbrak ten enenmale. De Indonesische beroepsmilitair beschouwde de „kompeni” in feite slechts als een groot bedrijf, waarin hij werknemer was. Maakte dat bedrijf geen winst dan kwam zijn broodwinning in gevaar en was het plezier eraf.

Bij de beoordeling van de militaire waarde van onze niet-Europese militairen (alweer het leerboek van 1931) dient wel in het oog te worden gehouden, dat vooralsnog, de machtige drijfveren „vaderlandsliefde” en „nationaliteitsgevoel” (vindt men de woorden te ouderwets dan kan men ze vervangen door motivatie of ideologie. JN) bij de meesten van hen niet bestaan. Het zijn huursoldaten voor wie het soldaat-zijn een betrekking is als elke andere. Om goede soldateneigenschappen in deze lieden aan te kweken is het dus nodig, liefde voor de door hen gekozen loopbaan op te wekken en aan te wakkeren.

Na zijn aankomst in Australië gaf de latere legercommandant S. H. Spoor, toen kapitein generale staf KNIL, een kort oordeel over de verschillende rassen van het KNIL. Het rapport is „fris van de lever”, daardoor wat oppervlakkig: vele feiten waren Spoor nog niet bekend. Door zijn functie bezat hij evenwel een uitgebreide achtergrondkennis. Zijn verslag van maart 1942 geeft een visie die niet werd

vertroebeld door jaren eindeloos gepieker in krijgsgevangenschap, de basis voor alle andere verslagen. Ten besluite Spoor aan het woord latende³:

De oorlogservaringen betreffende de verschillende rassen in het leger, hebben niet geheel aan de gestelde verwachtingen beantwoord . . .

De onderscheiden categorieën in het Indische Leger opgenomen militairen beschouwend, kan het volgende worden aangetekend.

Europeanen: vertoonden een hoog moreel, grote strijd-lust en aanvalsgeest en hebben dapper gestreden. Eveneens de onderdelen, waarvan de samenstelling een sterke Europese inslag vertoonde, zoals luchtdoelartillerie, vechtwagenverbanden, verbindingsdienst, luchtvaart.

Ambonezen: ten aanzien van de op grond van de Atjeh-ervaringen hoog gestemde verwachtingen omtrent de gevechtswaarde van deze groep militairen, zijn de resultaten teleurstellend geweest. In enkele gevallen weigerden Ambonese compagnieën te vechten en verlieten hun stellingen (Tarakan, Tangerang). Naar verluidt zou echter het reservekorps te Ambon (samengesteld uit oude, gepensioneerde beroepsmilitairen) uitnemend hebben gestreden (vergeleken met andere eenheden op Ambon wel, in absolute zin echter niet. JN).

Menadonezen: hebben over het algemeen voldaan. Bekend is, dat een Menadonese compagnie te Palembang en het reservekorps te Manado (samengesteld als hiervoor vermeld) met grote dapperheid hebben gestreden.

Javanen, Soendanezen: over het algemeen plichtsgetrouw, doch zeer gevoelig voor oorlogsindrukken.

Timorezen: geen gegevens.

³ Sie Krijgsgesch. KL 17/4 — Nota betreffende enige gelegenheden van politiek-militaire aard, verband houdende met de in Nederlands-Indië gevoerde oorlog. Melbourne, 31 maart 1942; S. H. Spoor, kap GS KNIL.

Het pantserwapen van de Bondsrepubliek Duitsland

M. C. van der Hoog

luitenant-kolonel der cavalerie

De *Panzertruppe* in de Bundeswehr omvat verkenningseenheden (*Panzeraufklärung*), tankeenheden (*Panzer*) en antitankeenheden (*Panzerjäger*). Voor het geheel, waarbij dan tevens de pantserinfanterie (*Panzergranadiere*) wordt gerekend, bezigt men dikwijls de benaming pantsertroepen.

Behalve de voornoemde typen bevinden zich in de *Kampftruppen* nog gemechaniseerde en gemotoriseerde eenheden (*Jäger*), parachutisten (*Fallschirmjäger*), bergtroepen (*Gebirgsjäger*) en de legerluchtmacht alsmede de artillerie (*Kampfunterstützungstruppen*).

Officieren en onderofficieren voor de pantsertroepen worden opgeleid in Munsterlager (*Kampftruppenschule I*) en Hammelburg (*Kampftruppenschule II*); de soldaten daarentegen krijgen hun opleiding bij de eenheden; hun diensttijd bedraagt 15 maanden.

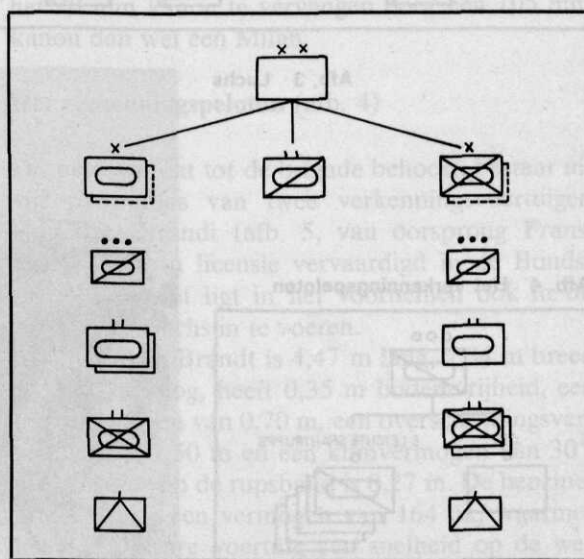
De opleiding van de kaderleden wordt regelmatig afgewisseld met een detacheringsperiode bij de troep.

De pantsertroepen

In het leger vormen de pantsertroepen het manoeuvre-element. Zij zijn georganiseerd in drie legerkorpsen, twaalf divisies en zesendertig brigades; daarvan zijn zestien pantser- en twaalf pantserinfanteriebrigades.

Een — momenteel tijdelijk opgeschorte — reorganisatie in de Bundeswehr zal tot en met 1980 voortduren. Voortaan zal de divisie steeds bestaan uit drie brigades en altijd beschikken over een verkenningsbataljon. De brigade zal of pantser-, of pantserinfanteriebrigade zijn. Hoe de verdere organisatie eruit zal zien, is afhankelijk van de beproevingen die nog het gehele jaar zullen blijven duren. Het ligt in het voornemen het schokvermogen van de brigade te verbeteren. Mogelijk zal het aantal voertuigen van het tank- of van het pantserinfanteriepeloton worden verminderd.

Aangezien het ondoenlijk is te speculeren op de

Afb. 1 Organisatie van de divisie

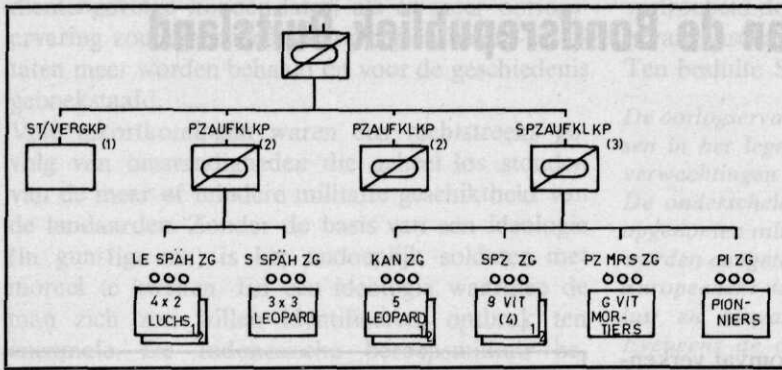
vooralnog onbekende toekomstige organisatie, wordt hierna de huidige organisatie beschreven (afb. 1).

Verkenningseenheden

De taakstelling van de verkenning in de Bundeswehr toont aan dat ook daar het verkennen wordt opgevat als een compromis tussen „zien zonder te worden gezien” en het verkrijgen van inlichtingen door middel van het gevecht. In de eerste plaats gaat het erom inlichtingen te verkrijgen door waarneming maar daarnaast moeten ook andere taken kunnen worden vervuld:

- *beveiligingsopdrachten*: flankdekking en achterhoede; gebiedsbewaking; liaison; misleiding;
- *gevechtsopdrachten*: ontmoetingsgevecht; vertragend gevecht; achtervolging; bestrijding van parachutisten.

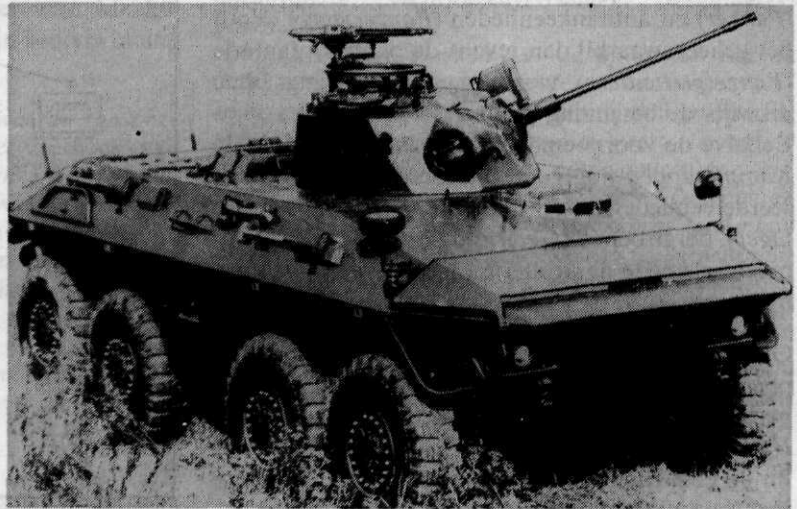
In de divisie is een verkenningsbataljon opgenomen, de brigade beschikt over een verkenningspeloton.

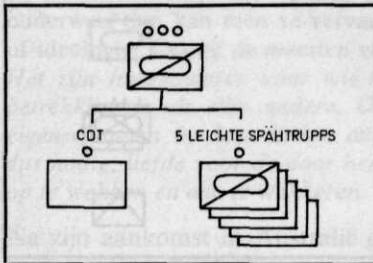
Afb. 2 Het verkenningsbataljon

1 Staf, staf en verzorgingseskadron (Stabs- en Verzorgingskompanie); 2 Verkenningseskadron (Panzeropklaringskompanie); 3 Ondersteuningseskadron (Schwere Panzeropklaringskompanie); 4 HS 30 of Marder

Afb. 3 Luchs

Afb. 4 Het verkenningspeloton

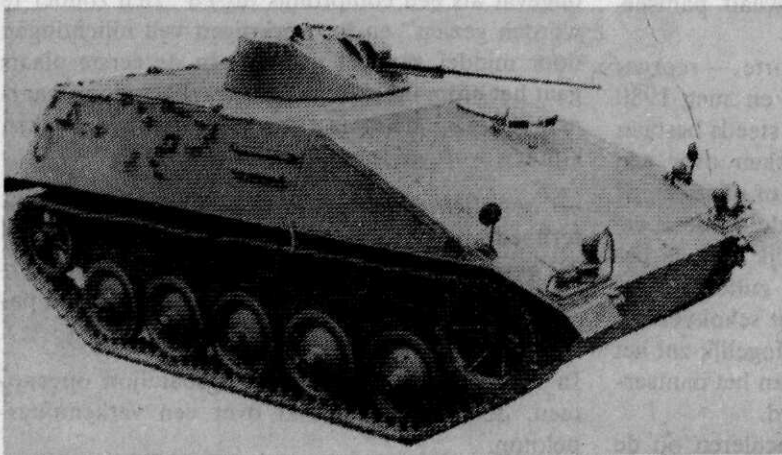
Verkenningsbataljon (afb. 2)

De organisatie van het verkenningsbataljon (*Panzeropklaringsbataillon*) is erop gebaseerd dat voor het verzamelen van inlichtingen een groot aantal patrouilles moet kunnen worden ingezet, ondersteund door eenheden die in staat zijn het gevecht aan te gaan.

Het kleinste verkenningselement is de patrouille

(*Spähtrupp*). Er zijn drie mogelijkheden te onderscheiden.

1. *Licht (leichter Spähtrupp)*, bestaande uit twee Luchs Spz 2 onder bevel van een onderofficier. Deze patrouille is bijzonder geschikt voor het waarnemen, verzamelen en doorgeven van inlichtingen. De patrouilles zijn gegroepeerd in verkenningspelotons (*leichter Spähzug*) onder bevel van een officier

Afb. 5 Hotchkiss Brandt

die ook zelf een patrouille commandeert. De twee eskadrons bestaan elk uit twee pelotons van vier patrouilles, zodat het bataljon zestien patrouilles telt.

2. *Zwaar (schwerer Spähtrupp)*, bestaande uit drie tanks Leopard. Deze patrouille kan het gevecht aangaan en (gevechts)inlichtingen doorgeven. Drie patrouilles vormen een peloton, waarvan elk verkenningseskadron er een heeft. Het totale aantal patrouilles is derhalve tweeëntwintig, te weten zestien lichte en zes zware.

3. *Versterkt (verstärkt)*; indien nodig kunnen de lichte of zware patrouilles worden versterkt door het ondersteuningseskadron, dat beschikt over (zie afb. 2): twee tankpelotons à vijf tanks Leopard, twee pelotons pantserinfanterie à negen voertuigen, een peloton 120 mm mortieren à zes voertuigen, een peloton pioniers à drie voertuigen, met pontonmaterieel op vrachtwagens. Ook is het mogelijk een patrouille te versterken uit het radarpeloton van het staf, staf en verzorgingseskadron dat vijf voertuigen heeft.

In bataljonsverband kan aan het verkenningseskadron een vak ter beveiliging of bewaking worden toegewezen van maximaal 15 km breedte en 60 km diepte. De zware patrouilles zijn bestemd voor ondersteuning. Het bevel wordt gevoerd uit één locatie, waaruit directe verbinding mogelijk is met alle tweeëntwintig patrouilles (één radionet).

Het gebruik van de radio wordt beperkt gehouden; tevoren worden de berichtlijnen (*Meldelinien*) vastgesteld. De inlichtingen worden zowel in klare taal als versluierd doorgegeven.

Bij gevechtsoverdrachten blijven de organieke gevechtsverbindingen van het ondersteuningseskadron bestaan.

Het bataljon kan voorts worden versterkt door andere eenheden; optreden in algemeen verband is evenzeer mogelijk.

Materieel

Het verkenningsvoertuig Luchs (afb. 3) werd in de organisatie opgenomen. Het vervangt de Hotchkiss Brandt Spz 11-2 in de verkenningsbataljons van de divisie. De Luchs is 7,74 m lang, 2,98 m breed en 2,84 m hoog, heeft een gewicht van 19,5 t en is bewapend met een 20 mm kanon, een 7.62 mm mitrailleur en acht rookgranaatwerpers. Op de weg bedraagt de snelheid 90 km/h — zowel voor- als achteruit — en te water 10 km/h. De motor is voor verschillende brandstoffen geschikt

en heeft een vermogen van 390 pk; op de tankinhoud kan 800 km worden afgelegd.

De bemanning bestaat uit commandant, bestuurder, schutter en radiotelegrafist; NBC-bescherming is verzekerd. Voor de schutter is er IR, voor de bestuurder CN.

De Luchs is zeer beweeglijk, geruisloos en snel in het optreden en beschikt over grote terreinvaardigheid en een goed vaarvermogen. De bewapening is betrekkelijk licht doch zou kunnen worden verbeterd door — hetgeen technisch uitvoerbaar is — het 20 mm kanon te vervangen door een 105 mm kanon dan wel een Milan.

Het verkenningspeloton (afb. 4)

Dit peloton, dat tot de brigade behoort, bestaat uit vijf patrouilles van twee verkenningsvoertuigen Hotchkiss Brandt (afb. 5, van oorsprong Frans, sedert 1958 in licentie vervaardigd in de Bondsrepubliek). Het ligt in het voornemen ook in dit peloton de Luchs in te voeren.

De Hotchkiss Brandt is 4,47 m lang, 2,34 m breed en 2,02 m hoog, heeft 0,35 m bodemvrijheid, een waadvermogen van 0,70 m, een overschrijdingsvermogen van 1,50 m en een klimvermogen van 30°. De breedte van de rupsband is 0,27 m. De benzine-motor levert een vermogen van 164 pk, waarmee het 8,2 t zware voertuig een snelheid op de weg kan bereiken van 58 km/h tot een maximale afstand van 400 km op de tankinhoud.

De bemanning telt vier koppen; het voertuig is voorzien van een 20 mm kanon.

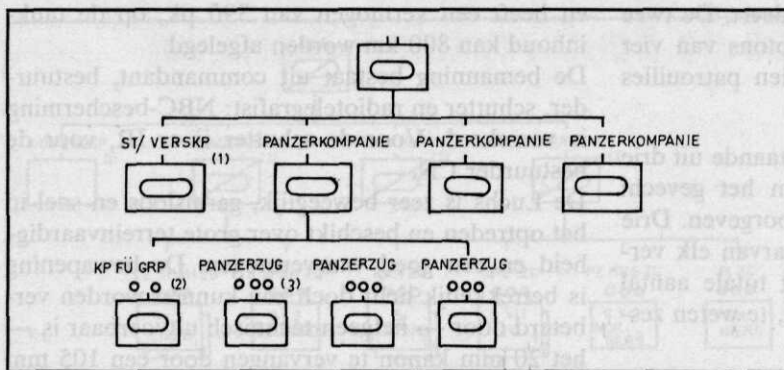
Tankeenheden

In de huidige organisatie zijn tankeenheden opgenomen in de vorm van tankbataljons. De Panzerbrigade heeft er twee, de Panzergrenadier-, Jäger- en Gebirgsjägerbrigade beschikken elk over één tankbataljon.

Het tankbataljon (afb. 6)

Het tankbataljon (*Panzerbataillon*) bestaat uit 54 tanks en ongeveer 500 man; het tankeskadron telt 17 tanks en omstreeks 90 man. Alle logistieke middelen zijn gecentraliseerd in het staf, staf en verzorgingseskadron. Zij worden naar behoefte in steun gegeven aan de gevechtsskadrons. Het tankpeloton (*Panzerzug*) bestaat uit 5 tanks.

Het tankbataljon is de stootkracht waarover de brigadecommandant beschikt. Hij zal dat vermogen inzetten om een zwaartepunt in het brigadeoptre-

Afb. 6 Het tankbataljon

1 Staf, staf en verzorgingseskadron (Stabs- und Versorgungskompanie); 2 Eskadronscommandogroep (Kompanieführungsgruppe); 3 Tankpeloton (Panzerzug)

Afb. 7 Leopard A1

den te leggen. Het is bijzonder geschikt voor het gevecht tegen vijandelijke tanks en pantserstrijdkrachten. Ook moet het kunnen worden ingezet voor het voorbereiden en uitbuiten van kernwapenexplosies, en voor de bestrijding van vijandelijke tanks wanneer geen kernwapens werden gebruikt. Overigens komen de aan de tankbataljons op te dragen taken overeen met hetgeen in het Nederlandse leger gebruikelijk is: het accent ligt op de aanval en de tegenaanval. Alsdan kan het manoeuvre-element worden gevormd door het volledige bataljon of door het volledige eskadron. In het algemeen zal het eskadron niet worden opgesplitst.

Het tankbataljon is uitgerust met de gevechtstank Leopard. In een aantal bataljons komen momenteel nog M-48 tanks Patton voor, doch deze zullen in de komende tijd worden vervangen.

De Leopard is 6,94 m lang (met kanon 9,53 m), 3,25 m breed en 2,39 m hoog, heeft een 0,55 m brede ruspsband, een bodemvrijheid van 0,45 m, een opstap van 1,15 m en een klimvermogen van 30°. Het overschrijdingsvermogen is 3 m, het waadvermogen 1,20 zonder, en 2,25 m met voorbereiding. De voor verschillende brandstoffen geschikte motor levert 830 pk, waarmee het 40 t wegende, door vier koppen bemande voertuig op de weg een snelheid kan bereiken van 65 km/h tot een maximale afstand van 600 km per tankinhoud. De bewapening bestaat uit een 105 mm

kanon, een 7.62 coax mitrailleur, een zelfde mitrailleur tl, en acht rookgranaatwerpers. Van de Leopard bestaan thans vier versies, afhankelijk van de toegepaste modificaties.

LEOPARD A1 (afb. 7)

- stabilisatie van het kanon;
- extra bescherming van toren en bazookaplaten;
- warmte-isolatiemantel van licht metaal.

LEOPARD A2

- versterking van het frontpantser van de toren;
- verbeterde luchtfilters;
- NBC-filters;
- helderheidsversterker voor de bestuurder.

LEOPARD A3

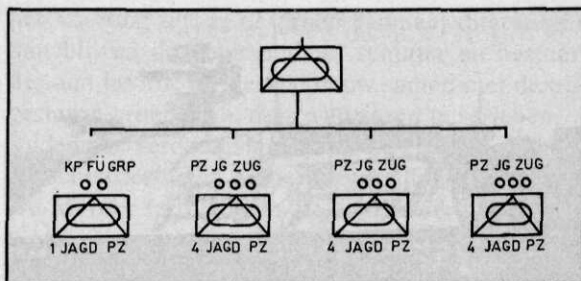
- toren gelast in plaats van gegoten;
- de episcoop van de seiner-lader kan zowel naar voren als opzij worden gericht.

LEOPARD A4

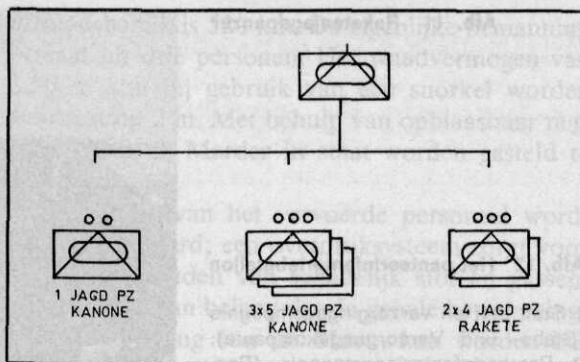
- geïntegreerd schietsysteem;
- gestabiliseerde commandantsperiscoop;
- opgevoerd waadvermogen: snorkelen tot ca. 5 m diepte mogelijk na ca. 10 minuten voorbereiding.

Antitankenheden

De pantserbrigade beschikt over een antitankraketcompagnie (*Panzerjägerrakettenkompanie*, afb. 8),

Afb. 8 De antitankraketcompagnie van de pantserbrigade
Afb. 9 De antitankraketcompagnie van de pantserinfanteriebrigade

bestaande uit drie pelotons à vier voertuigen, in totaal dertien voertuigen in de compagnie.

De pantserinfanteriebrigade heeft een gemengde compagnie (*Jagdpanzerkompanie*, afb. 9), bestaande uit drie pelotons met elk vijf vuurmonden op affuit, en twee pelotons met elk vier voertuigen met raketten. In totaal telt deze compagnie zestien vuurmonden op affuit en acht voertuigen met raketten.

In zijn antitankeenheden beschikt de brigadecommandant over het middel ter versterking van die delen van zijn vak waar een vijandelijke tankaanval dreigt.

In de pantserbrigade krijgt de antitankcompagnie gewoonlijk een zelfstandige opdracht, bijvoorbeeld flankbeveiliging of innemen van een grendelstelling. Ook is het mogelijk de compagnie in rechtstreekse steun te geven aan een tankbataljon.

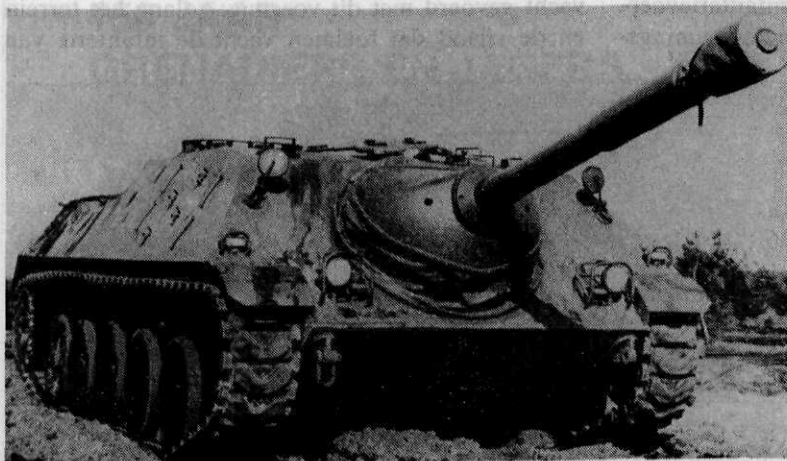
In de pantserinfanteriebrigade kan de compagnie hetzij worden opgesplitst over de pantserinfanteriebataljons, hetzij — na aanvankelijk in reserve te zijn gehouden — geheel of in gedeelten worden ingezet op de vijandelijke hoofdnadering in vooraf verkende opstellingen. Vuuropdrachten voor de vuurmond op affuit zijn voor 1500 m, voor de raketten 3000 à 4000 m.

De in 1967 ingevoerde Kanonenjagdpanzer (afb. 10) kan even snel voor- als achteruit rijden en tot ca. 4 m diep snorkelen. De lengte is 6,23 m (met kanon 8,36 m), de breedte 2,98 m, en de hoogte 2,06 m. De rupsband is 0,52 m breed, de bodenvrijheid bedraagt 0,43 m, het overschrijdingsvermogen 2,60 m en het waadvermogen 1,94 m. De opstap is 0,75 m en het klimvermogen 35°. Het gewicht van 23 t wordt door een dieselmotor met een vermogen van 500 pk op de weg tot een snelheid van 65 km/h gebracht; het afstandsbereik is 500 km.

De vierkoppige bemanning beschikt over een 90 mm kanon, een 7.62 mitrailleur en een dito tl; de munitievoorraad bedraagt 51 granaten.

De Raketenjagdpanzer (afb. 11) is gebouwd van hetzelfde voertuig, met dien verstande dat kanon en kanonschild ontbreken; in plaats daarvan zijn er twee lanceerinrichtingen geïnstalleerd voor geleide antitankraketten van het type SS11 of Hot. In het eerste geval worden veertien SS11 meegevoerd, in het tweede geval dertig Hot.

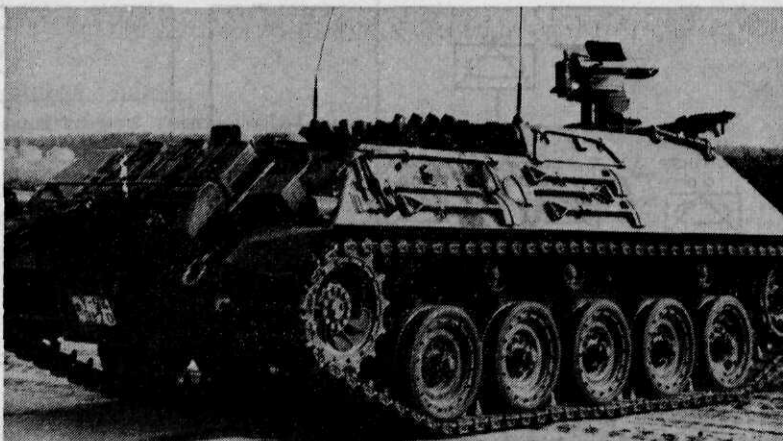
De Hot wordt ingevoerd ter vervanging van de SS11 en heeft een bereik van 75 tot 4000 m. De met Hot uitgeruste Raketenjagdpanzer wordt Jaguar I genoemd. Zodra het voertuig in de toe-

Afb. 10 Kanonenjagdpanzer

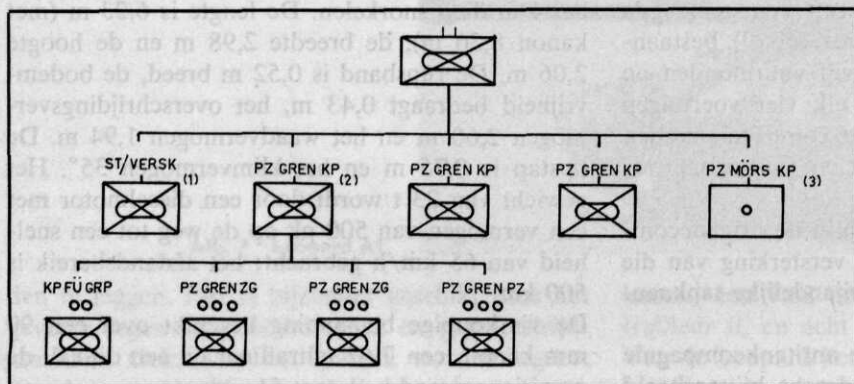

Afb. 11 Raketenjagdpanzer

Afb. 12 Het pantserinfanteriebataljon

1 Staf, staf en verzorgingscompagnie (Stabs- und Versorgungskompanie); 2 Pantserinfanteriecompagnie (Panzergrenadierkompanie); 3 Ondersteuningscompagnie (Panzerermörserkompanie) ▼

komt volgens plan zal worden voorzien van de Tow-raket zal daarvoor de benaming Jaguar II worden gebezigd.

Pantserinfanterie-eenheden

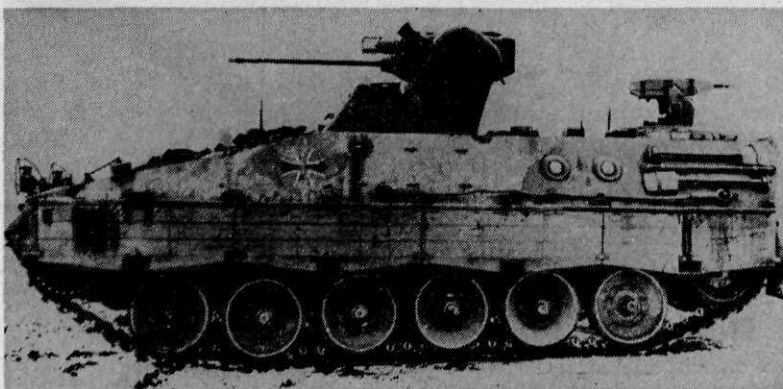
Aangezien de pantserinfanterie in de regel nauw samenwerkt met de cavalerie is haar organisatie nagenoeg identiek (afb. 12).

Het pantserinfanteriebataljon (*Panzergrenadierbataillon*) bestaat momenteel uit drie pantserinfanteriecompagnieën à zestien pantserinfanterievoertuigen van het type Marder en een ondersteunings-

compagnie met zes 120 mm mortieren op rupsvoertuigen.

In de pantserbrigades wordt het aantal pantserinfanteriecompagnieën verhoogd tot vier, analoog aan het tankbataljon bij de pantserinfanteriebrigade.

Het infanteriegevechtsvoertuig (*Schützenpanzer*) met zijn grote vuurkracht, beweeglijkheid en beschermende pantsering is het hoofdwapen van de pantserinfanteriegroep. In principe wordt het gevecht gevoerd met dit voertuig; zolang het terrein en de vijand dat toelaten vecht de infanterie van

Afb. 13 Marder

het voertuig uit. Is de groep eenmaal uitgestegen, dan blijven de commandant, schutter en bestuurder aan boord; zij werken nauw samen met de uitgestegen groep, o.m. door vuursteun te verlenen. Tijdens de verdediging worden de groepen door de gevechtsvoertuigen uit nevenopstellingen gesteund. De Marder (afb. 13), in 1971 ingevoerd, is het gevechtsvoertuig van de pantserinfanterie van de Bundeswehr; lang 6,71 m, breed 3,24 m, hoog 2,86 m en met een gewicht van 28 t. Bewapening een 20 mm kanon, een 7.62 mm coax mitrailleur en een dito achter, een afvuurinrichting voor de Milan, en zes rookgranaatwerpers. De voor verschillende brandstoffen geschikte motor levert 600 pk, het

afstandsbereik is 520 km. De eigenlijke bemanning bestaat uit drie personen. Het waadvermogen van 1,50 m kan bij gebruik van een snorkel worden gebracht op 2 m. Met behulp van opblaasbaar materiaal kan de Marder in staat worden gesteld te varen.

Ten behoeve van het vervoerde personeel wordt de lucht gefilterd; een overdruksysteem zorgt voor het buiten houden van schadelijk stof en gassen. Ten slotte is van belang dat de gehele bewapening, met uitzondering van de Milan, kan worden bediend van het gesloten voertuig uit zonder dat de bedieningsmenschappen zich behoeven bloot te stellen.

150 JAAR GRENADIERS EN JAGERS

Tentoonstelling

Helaas is door de drukkerij verzuimd een correctie uit te voeren, ten gevolge waarvan in de laatste alinea van het bericht in het mei-nummer (blz. 241) onjuiste gegevens zijn vermeld.

De openingstijden van de tentoonstelling „Onder het oog des konings” zijn als volgt:

vrijdag 15 juni van 19.00-21.00 uur; maandag t/m vrijdag van 10.00-17.00 uur, en van 19.00-21.00 uur; zaterdag van 10.00-17.00 uur. Op zondag is de tentoonstelling gesloten.

Buitenlandse invloeden op het Nederlandse leger gedurende de periode 1813-1830*

dr. C. M. Schulten

hoofd Sectie Krijgsgeschiedenis

Toen Nederland in 1813 zijn onafhankelijkheid herkeeg, was het voor de bescherming van het grondgebied en om niet geheel afhankelijk te zijn van de bondgenoten noodzakelijk op korte termijn over een leger te kunnen beschikken. Legervorming en legerorganisatie hadden die eerste tijd dan ook een zeer grote prioriteit. Na een wat verwarrende aanloop gedurende de eerste maanden begon het nieuwe leger halverwege 1814 duidelijk gestalte te krijgen. Met reden kan men spreken van een „nieuw” leger, omdat de verschillen met het Staatse leger van voor 1795 aanzienlijk waren. In de eerste plaats was het politieke bestel grondig gewijzigd. De Noordelijke Nederlanden gingen in 1815 met België samen en vormden het Koninkrijk der Nederlanden, de beroemde *amalgame le plus parfait*. Een ander belangrijk verschil was dat het oude beroepsleger van voor 1795 had plaatsgemaakt voor een leger dat gedeeltelijk uit vrijwilligers en gedeeltelijk uit lotelingen bestond.

Toch betekende 1813 geen volledige breuk met het militaire verleden. De periode van de Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland en de inlijving bij Frankrijk was niet zonder invloed gebleven op degenen die na 1813 verantwoordelijk waren voor de opbouw van het nieuwe leger. Het is die invloed die in deze voordracht aan de orde zal worden gesteld.

Belangrijk was dat veel militairen, die zich meldden voor dienstneming in het nieuwe leger, in de voorgaande jaren hadden deelgenomen aan de campagnes in Noord-Holland, Duitsland, Spanje en Rusland. Duidelijk spreekt dit als men bedenkt dat veel officieren die deze veldtochten hadden meegemaakt, werden betrokken bij de opbouw van de armee. Zij waren volledig vertrouwd met het Franse krijgswezen en staken dat ook niet onder stoelen of banken. Kenmerkend is bijvoorbeeld

dat in de staten van dienst die na 1813 werden opgemaakt — dikwijls eigenhandig omdat de oorspronkelijke stukken waren verlorengegaan — de militaire levensloop tussen 1795 en 1813 niet werd vergeten. Maar niet alleen werden hun dienstverrichtingen aan het papier toevertrouwd, deze officieren handelden ook uit hun ervaringen in de periode na 1795. Die ervaringen stoelden op de ontwikkelingen die zich in de tweede helft van de achttiende eeuw in Frankrijk op het gebied van de legervorming en de tactiek hadden voorgedaan. Uit reeds voor de Franse revolutie ontwikkelde ideeën stelde Napoleon ten slotte de militaire succesformule samen. Bij de bestudering van het Nederlandse leger in de jaren 1813-1830 is het een absolute voorwaarde oog te hebben voor de continuïteit die deze periode, wat ideeën en personen betreft, met de voorgaande verbond.

Overigens stond Nederland na 1813 ook open voor invloeden uit andere landen dan Frankrijk — men zou haast zeggen „uiteraard”, gezien *le renversement des alliances* die had plaatsgevonden. In zijn *Dictionnaire de l'armée de terre* merkt Bardin hierover op:

La milice néerlandaise participait à plusieurs égards des institutions des milices anglaise et prussienne, française et russe: elle avait emprunté de Prusse le système de la landwehr, le tribunal d'honneur, les punitions, les droits aux emplois civils, les congés de huit à dix mois par an; elle avait adopté le système d'artillerie des Anglais, et leur laissait le soin de fortifier ses places. Elle recourait ainsi que la France à des mercenaires suisses. [1]

Verder wordt de Russische oorsprong vermeld van de medaille voor trouwe dienst en de instelling van de Militaire Willemsorde in navolging van de Franse Légion d'Honneur. Deze tekst van Bardin uit 1841 illustreert duidelijk dat tijdgenoten in het Nederlandse leger tal van buitenlandse invloeden bespeurden en tevens bevat zij veel uitgangspunten voor nader onderzoek.

* Voordracht, gehouden tijdens het KMA-symposium „Het militaire denken in Nederland en Nederlands-Indië”, op 12 oktober 1978.

Een eigen krijgsmacht

Eind november 1813 was het belangrijk dat Nederland zonder uitstel een militair aandeel leverde in de bevrijding van het land en de verdere strijd tegen de Fransen om, zoals reeds opgemerkt, niet volledig afhankelijk te zijn van de bondgenoten Engeland, Pruisen en Rusland. De proclamatie van 6 december 1813 van Willem Frederik, erfprins van Oranje-Nassau en Souverein Vorst der Verenigde Nederlanden, liet daarover geen twijfel bestaan. Behalve dat de bondgenoten op een Nederlandse militaire bijdrage rekenden, zei hij in die proclamatie:

Nederland is in de verëeniging met Frankrijk, in Frankrijks schande gewikkeld geweest; Nederland, met de bondgenoten verëenigd, zal deelen in den roem van Europa gered te hebben. Ouders, het Vaderland en Oranje roepen uwe weerbare Zonen op, niet om in buitenlandsche gewesten voor vreemde Overheersching op de slagbank te worden gevoerd, maar om u en uwe weerloze Kinderen voor moord en plundering te beschermen. Vrouwen, uwe Mannen worden te wapen geroepen, niet, om voor een vreemd dwingeland te strijden, die U hier van gebrek liet omkomen, maar om u de zekerheid van een gerust bestaan te bezorgen, waarin het Vaderland voorzien zal. [2]

Vrijwel onmiddellijk na de beroemde proclamatie van Van Hogendorp van 17 november 1813 werden spontaan verschillende eenheden opgericht. Reeds in december 1813 werden maatregelen genomen om een en ander volgens plan te laten verlopen en op 9 januari 1814 was het plan van organisatie van de armee gereed. De kwaliteit van de in de eerste maanden op de been gebrachte eenheden kon niet altijd de toets der kritiek doorstaan, omdat soms de juiste mensen ontbraken en nog geen voldoende wapens en uitrusting aanwezig waren. Een gedeelte van de troepen moest van Franse uniformen worden voorzien, wat soms leidde tot verwarring omdat de bondgenoten het onderscheid niet zagen tussen Nederlanders en Fransen [3]. Op 6 januari 1814 bepaalde de Souverein Vorst dat niets meer mocht worden gedragen dat „het kenmerk der fransche monteeringen droeg”. Ondanks alle problemen slaagde Nederland echter erin tijdens de slag bij Waterloo (18 juni 1815) zo'n dertigduizend man in het veld te brengen [4]. Waarbij men dan wel moet bedenken dat de sinds eind 1813 in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden gevormde strijdmachten op 1 april 1815 tot één leger waren samengevoegd. Ook toen Napoleon definitief was verslagen bleef een belangrijke rol voor het Nederlandse leger

weggelegd. Althans in Londen, Wenen en Berlijn heerste de overtuiging dat de met België vergrote Noordelijke Nederlanden over een krachtig leger moesten beschikken om binnen het kader van het Europese samenspel Frankrijk in toom te kunnen houden. Nederland zelf meende een krijgsmacht te moeten hebben voor de verdediging van de landsgrenzen. Potentiële vijanden waren Frankrijk, Engeland en Pruisen, hoewel het onwaarschijnlijk leek dat de laatste twee een aanval zouden openen [5]. Anders was dat met Frankrijk gesteld, zodat een beveiliging van de zuidgrens noodzakelijk werd geacht. Dat de omliggende landen over sterke legers beschikten bracht de souverein vorst in 1814 tot de volgende uitspraak:

De situatie van Europa moeten wij daarbij in het oog houden; bij het militair zijn van alle natiën, is de rust der nabuuren in grooter gevaar, en vereischt middelen, dewelke vroeger niet noodig waren. De attaque van vreedelievende volkeren door groote massa's is altoos te dugten. [6]

Behalve voor de landsverdediging moest het leger zorgen voor de handhaving van de binnenlandse rust en orde. Om voorbereid te zijn op woelingen was het leger de enige organisatie die krachtig zou kunnen optreden, want er was nauwelijks sprake van een politieapparaat van enige omvang. Toch zou deze taak van het leger vooralsnog bescheiden van omvang blijven. Weliswaar kende de samenleving tal van groepen die beneden het bestaansminimum leefden, maar deze groepen zouden, zij het aanvankelijk nog schuchter, pas in de tweede helft van de negentiende eeuw in beweging komen. Samenvattend kunnen wij dus stellen dat het leger een *machtsmiddel* was waardoor Nederland zich kon doen gelden in Europa, het was voorts een *garantie* voor de onafhankelijkheid en voor de integriteit van het grondgebied en het bood de mogelijkheid op te treden als *gezagsinstrument* in geval van binnenlandse onlusten.

Staande armee en militia

De vorming van een goede krijgsmacht was een dure aangelegenheid. In de afgelopen decennia was bijvoorbeeld de numerieke sterkte van de legers aanzienlijk toegenomen. Om de behoefte aan manschappen te kunnen verenigen met de beschikbare financiële middelen was het onvermijdelijk een zekere vorm van dienstplicht in te voeren. De bevolking had echter in het verleden kennis gemaakt met een ruwe soldateska en met de Franse conscriptie, zodat de autoriteiten erop bedacht waren het nieuwe leger in een zo gunstig mogelijk daglicht

te stellen en erop te wijzen dat de nieuwe leger-
vorming verschilde van de Franse conscriptie.
De grondwet van 1814 gaf aan hoe de legervorming zou plaatsvinden. De soeverein vorst had allereerst te zorgen voor een staande armee van beroepssoldaten. Daarnaast kwam er een landmilitie, in 1815 nationale militie genoemd, gevormd uit vrijwilligers, en bij ontbreken van voldoende vrijwillige aanmeldingen aangevuld met lotelingen. Ten slotte waren er nog de stedelijke en de plattelandsschutterijen die als landstorm zouden optreden [7]. Het opmerkelijke is dat men op dat moment al duidelijk voor ogen had hoe het leger moest worden opgebouwd. Het lijkt dan ook niet een louter gissen wanneer wij menen dat denkbeelden daarover reeds voor 1814 waren gerijpt bij degenen die over de opbouw moesten beslissen. De staande armee bestond uit de infanterie van linie, de jagers, de artillerie, de pontonniers, mineurs en sappeurs en de cavalerie, gevormd uit dragonders, lichte dragonders en huzaren. In deze armee konden zowel Nederlanders als buitenlanders dienst nemen. De staande armee was onmiddellijk inzetbaar, zowel binnen als buiten Europa. Het was echter duidelijk dat een staande armee van voldoende sterkte te kostbaar zou zijn. Daarom ging men over tot de vorming van een permanente militie die zowel in vredes- als in oorlogstijd dezelfde sterkte had. In geval van een gewapend conflict kon de staande armee de eerste klap opvangen zodat de militie, die een geringere graad van paraatheid had, op gevechtsterkte kon komen [8].

Hoewel in de rangorde de troepen van de staande armee de eerste plaats innamen en de militie de tweede, bestond er tussen beide gewapende korpsen geen onderscheid in rechten en plichten [9]. Het *Reglement van Algemene Volkswapening* van 20 december 1813 bepaalde immers:

Vervolgens zal, ten aanzien zoo wel der soldij, vivres en wapening, als van de indeeling, formatie en discipline de nederlandsche landmilitie volkomen gelijk staan aan de reguliere armée, en onderworpen zijn aan alle reglementen die over deze laatste reeds zijn in werking gebragt of verder gemaakt zullen worden. [10]

Daarentegen zou de militie uitsluitend binnen Nederland mogen optreden en geheel uit Nederlanders bestaan. Gelet op de sterkte die de militie moest hebben was het onvermijdelijk een zekere vorm van dienstplicht in te voeren. De autoriteiten deden hun best die pil te vergulden. Zij stimuleerden allereerst de vrijwillige dienstneming bij de militie. Het ontbrekende gedeelte vulden zij op via

de loting. Een Nederlander die zich daaraan had te onderwerpen kon uiteraard vrijloten. Trok hij echter een in zijn ogen verkeerd nummer, dan had hij de mogelijkheid te zorgen voor een plaatsvervanger: een middel uit de Franse tijd! [11].

Blauwdruk naar Frans model

Na de hiervoor gedane uitspraak dat de denkbeelden over de legervorming reeds voor 1814 waren gerijpt, kan men zich afvragen, mede gezien het vroege tijdstip waarop het werd ontworpen, waaruit dit beginsel van legervorming is voortgekomen. Was er sprake van hooggestemde idealen? Was het de vooruitziende blik van hen die verantwoordelijkheid droegen, of vroeg het probleem van 's lands defensie om een snelle en praktische oplossing? Gelet op de omstandigheden lijkt dit laatste het meest aannemelijk, hetgeen betekent dat de verwijzing in de grondwet van 1814 naar de Unie van Utrecht om de dienstplicht te rechtvaardigen een weliswaar plechtige maar nutteloze opmerking is geweest [12].

Van de beginjaren van de Republiek der Verenigde Provinciën af tot 1810 had Nederland steeds een leger van beroepsmilitairen in dienst gehad. Het plotseling afbreken van een eeuwenlange traditie lag niet in de lijn der verwachtingen. Gedurende de tweede helft van de achttiende eeuw was het besef sterker geworden dat ook iedere burger in geval van oorlog zijn land zou moeten verdedigen. Tijdens de inlijving bij Frankrijk in 1810-1813 maakte de Nederlander kennis met het Franse conscriptiestelsel dat de moderne wijze van leger-
vorming was geworden. Door dat stelsel werd hij echter gedwongen te dienen samen met de beroepssoldaat, die een slechte reputatie genoot, en deel te nemen aan veldtochten die hem ver van Nederland voerden, onder het vaandel van Napoleon. Geen wonder dat in 1813 de soevereine vorst beklemtoonde dat de dienstplichtige in een afzonderlijk korps zou dienen en alleen zou worden ingezet bij de verdediging van het eigen land. Op 5 december 1813 vormde Willem I een kabinetsraad die aan Elias Canneman opdroeg een regeling voor de legervorming te ontwerpen. Canneman (1777-1861) had carrière gemaakt als ambtenaar en was zelfs plaatsvervanger van I. J. A. Gogel geweest. Met grote voortvarendheid ging hij aan de slag; hij kwam met een regeling voor de dag die, tot schrik van Van Hogendorp, viermaal zoveel manschappen vereiste als de Franse conscriptie. De Secretaris van Staat Anton Reinhard Falck nam de opdracht over. Hij liet zich leiden

door wat in de omliggende landen gebeurde. Op 17 december 1813 schreef hij aan Fabius:

De algemeene wapening van 17-50 (jaren) neemt den naam aan van Landstorm. Daaruit enkele mobile corpsen in houding en discipline aan het staande leger gelijk en genaamd Landmilitie te ligten door eene gematigde conscriptie. [15]

Men mag dus wel stellen dat de blauwdruk voor de legervorming in 1813 al klaar lag. Menigeen heeft zich afgevraagd welk leger model stond. F. H. W. Kuypers, die in 1879 het vierde deel van zijn vermaarde *Geschiedenis der Nederlandsche Artillerie* publiceerde, was van mening dat de nationale militie een gewijzigde vorm was van de Franse conscriptie en de Pruisische algemene dienstplicht [14]. M. H. J. Plantenga sprak onomwonden van een navolging van het Franse conscriptiestelsel van 1798 [15]. W. E. van Dam van Isselt daarentegen verdedigde de Engelse invloeden:

En evenzeer staat het vast, dat de van zijn ballingschap uit Engeland teruggekeerde Souvereine Vorst de daar heerschende denkbeelden, omtrent legervorming mede bracht. Bij de oprichting van onze krijgsmacht heeft dan ook oorspronkelijk de gedachte voorgezet het Engelsche stelsel van legervorming in te voeren, een stelsel dat in Engeland tot op heden in hoofdtrekken is gehandhaafd. [16]

Volgens Van Dam van Isselt waren daarvoor twee redenen: ten eerste, dat Nederland zoals Engeland een koloniale mogendheid was zodat het bijgevolg troepen naar de Oost moest kunnen sturen, hetgeen met een beroepsleger mogelijk was; en ten tweede de afkeer van het Franse conscriptiestelsel. F. C. Spits trok in 1971 de invloed van Engeland in twijfel [17]. Ons komt het voor dat de plannemakers in 1813 voor twee voldongen feiten stonden: de afkeer van de Franse conscriptie en de noodzaak de Franse conscriptie in te voeren (minus de misbruiken). Uit opportunistische overwegingen werd gekozen voor de onpraktische combinatie van staande armee en nationale militie. Dit hinken op twee gedachten leidde ertoe dat men na 1815 de staande armee en de nationale militie in de organisatie samenvoegde, maar de twee-eenheid in beginsel handhaafde. De „levée en masse” was nu eenmaal niet meer te vermijden.

Het organiseren en uitrusten van een krijgsmacht was in 1813 geen sinecure. Geoefend personeel, legeringsmogelijkheden, wapens en uitrusting waren er niet. Na de eerste golf van initiatieven die leidde tot de oprichting van onderdelen ontstond het vaste streven van het legerbestuur eenheid

binnen de krijgsmacht te brengen. Aanvankelijk werden de militairen, zoals terloops reeds opgemerkt, voorzien van de nog aanwezige Franse wapens en kleding. Verder stuurde Engeland grote partijen geweren en uniformen. Bij de infanterie bijvoorbeeld was de rok van Engels model, hetgeen inhield dat de panden slechts aan één zijde waren opgeslagen. Engels waren de veldfles, het systeem van rangaanduiding, de sabels van de huzaren en de lichte dragonders. Daarentegen bleef de Franse invloed zichtbaar in het model van de officiersrokken en de sjako's [18]. Dat alles leidde tot een bonte verscheidenheid die ongetwijfeld haar charme had, maar die na 1815 langzamerhand verdween.

Op 25 november 1813 deed Leopold graaf van Limburg-Stirum, die in Holland optrad als gouverneur-generaal van de gewapende macht, een oproep aan alle militairen om, of zij nu in actieve dienst waren of niet, zich te melden bij kolonel B. F. von Bouchenröder. Deze laatste ontwierp op verzoek van Gijsbert Karel van Hogendorp een organisatie voor 25.000 man, waarin hij volgens het napoleontische systeem een plaats inruimde voor een bataljon garde grenadiers en elf bataljons gewone grenadiers. Von Bouchenröder en zijn plan werden echter snel terzijde geschoven, hetgeen onder meer tot gevolg had dat in de organisatie van het nieuwe leger geen grenadiers voorkwamen.

De opbouw van het nieuwe leger kwam ten slotte in handen van de *Commissie voor het militaire wezen* die in 1814 werd samengesteld [19]. Het was deze Commissie die een hoofdrol in de opbouw ging spelen. Voorzitter was luitenant-generaal J. W. Janssens en als leden traden op de inspecteur-generaal van de genie C. R. Th. Krayenhoff, de generaal-inspecteur van de cavalerie G. du Rij, de generaal-kwartiermeester J. V. De Constant Rebecque, de provisioneel inspecteur-generaal van de infanterie B. J. C. Dibbets en de inspecteur-generaal van de artillerie W. du Pont. Zij waren, op De Constant Rebecque na, allen in Franse dienst geweest en konden zich niet van hun ervaringen losmaken.

Deze zeer bekwame militairen kenden weliswaar het krijgswezen van haver tot gort, maar zij wonden toch overal advies in. De weerslag van hun activiteiten is terug te vinden in het befaamde *Recueil Militair*, nu nog een onuitputtelijke bron voor de militair-historicus. Reeksen voorschriften, bepalingen en inspectiebezoeken aan de onderdelen brachten een duidelijke lijn in de organisatie. De noodzaak van het wegsnoeien van de voortwoekerende wildgroei heeft wellicht veroorzaakt dat er

een zwaar accent kwam te liggen op het samenstellen en handhaven van voorschriften en dat er minder nadruk werd gelegd op de intellectuele vorming van de officier.

Breuklijnen in het officierscorps

Het officierscorps stelde door zijn heterogene samenstelling het legerbestuur voor ontzaglijke problemen [20]. In 1813 meldden zich bijvoorbeeld officieren zoals von Bouchenröder, die in 1795 het leger hadden verlaten en derhalve bijna twintig jaar geen dienst hadden gedaan, zodat zij van het krijgswezen waren vervreemd. Hun trouw aan Oranje was groot, maar hun militaire kwaliteiten hadden duidelijk aan kracht ingeboet. Er kwamen ook beginners. Deze nieuwelingen waren misschien bezield door het heilig vuur, maar zij misten de kennis. Alleen de Nederlandse officieren die de ontwikkelingen na 1795 van nabij hadden meegemaakt en in Franse dienst waren geweest beheersten het vak. Toen Nederland zijn onafhankelijkheid herkreeg, hield een gedeelte van hen het Franse leger voor gezien en ging over in Nederlandse dienst zonder ontslag in te dienen. Volgens sommigen was dat ontoelaatbaar, want zij mochten de eed van trouw, eenmaal aan Napoleon gegeven, niet zomaar breken. Er waren dus officieren die eerst ontslag uit de Franse dienst vroegen en pas later overgingen naar het Nederlandse leger. Weer anderen bevonden zich nog in krijgsgevangenschap en keerden nog later terug om vervolgens te moeten vaststellen dat veel posten al waren vergeven. Het trekken van historische parallellen is een dubieuze aangelegenheid. Wanneer men echter het officierscorps van 1813-1815 vergelijkt met dat uit de jaren 1945-1946, dan treft men een aantal overeenkomsten aan wat betreft de verwachtingen, tegenstellingen en teleurstellingen. De een vond zijn trouw slecht beloond, de ander zijn militaire verdiensten niet gewaardeerd.

Helaas valt een verantwoord oordeel nog niet te vellen, omdat detailstudie met betrekking tot de samenstelling van het officierscorps uit de jaren 1813-1815 nauwelijks is verricht.

Papier in de hoofdrol

Een opmerkelijk verschijnsel in de achttiende eeuw, samenhangend met de bureaucratisering binnen het leger, was de toeneming van het aantal militaire reglementen, in Pruisen, in Frankrijk en ook in de Republiek. Een verschijnsel, dat niet meer zou verdwijnen. Bij de heroprichting van het

Nederlandse leger in 1813 was er uiteraard een grote behoefte aan nieuwe voorschriften. Om daaraan tegemoet te komen werd teruggegrepen op de onder koning Lodewijk Napoleon in het Nederlands vertaalde Franse reglementen, die opnieuw werden gedrukt en verspreid [21]. De Nederlandse officieren die vertrouwd waren met de bepalingen uit het Koninkrijk Holland en met de Franse voorschriften uit de periode van de inlijving, hadden dan ook geen enkele moeite die in praktijk te brengen. Overigens niet tot onverdeeld genoegen van de bondgenoten, die het doorwerken van de Franse invloed met ongerustheid vaststelden [22]. Lodewijk Napoleon had in zekere zin een merkwaardige rol gespeeld. Enerzijds verzette hij zich tegen de invoering van de Franse conscriptie, anderzijds was hij de man die het Hollandse beroepsleger sterk verfransde. Wat dit laatste betreft, hij kon moeilijk anders handelen, omdat zijn leger bondgenootschappelijk was verenigd met de Franse strijdkrachten. Hij had eenvoudigweg rekening te houden met de feiten. J. H. Kesman omschreef in 1818 een en ander aldus:

In 1805 kwam Louis Buonaparte aan het hoofd van het bewind, en even zoo wars als hij naderhand was, van alle fransche instellingen, willende alles zuiver hollandsch hebben, en doende zelfs de oude namen van Hoofdman, Schildknaap enz. bij de landmagt herleven, even zoo gehegt aan dezelve, was hij bij zijne komst tot de regering. Alle fransche militaire reglementen moesten letterlijk worden vertaald, Littérahement traduit, en men traduiseerde toen zoo littérahement, dat onder anderen in het exercitie reglement, eene ordre van bataille wierd overgezet, die niet alleen op onze zamenstelling in het geheel niet toepasselijk was, maar zelfs bij het fransche leger, reeds sedert verscheiden jaren niet meer bestond. [23]

Voornaam uitgangspunt vormden de Franse reglementen van 1791, zodat via de voorschriften de ideeën die op het einde van de achttiende eeuw in Frankrijk heersten, verbreiding vonden in het Nederlandse leger van 1814. Een uitstekend voorbeeld is het Nederlandse *Reglement op den inwendigen dienst* uit die tijd, dat zeer lang van kracht zou blijven en dat direct teruggaat op het Franse *Règlement concernant le service intérieur* van 1791. Een diepgaand onderzoek van dit verschijnsel zal ongetwijfeld een beter licht werpen op de Franse invloeden.

Theoretische vorming

Gedurende de zeventiende en achttiende eeuw leerden de officieren het militaire vak in de prak-

tijk. In de loop van de achttiende eeuw ontstond echter de behoefte aan een gerichte opleiding, en er werden scholen voor aanstaande artillerieofficieren opgericht. In de jaren 1813-1830 kregen ook de theoretische opleiding en vorming meer aandacht. Afgezien van de numerieke sterkte en de uitrusting van het leger, was het belangrijk te beschikken over zowel geestelijk als lichamelijk goed ontwikkelde militairen. Er viel kennelijk heel wat te doen, zoals blijkt uit de kritische opmerkingen van de militair-historicus generaal Knoop over de generaals en hoofdofficieren die deelnamen aan de Tiendaagse Veldtocht:

Zonder opleiding in de krijgswetenschap; weinig gewoon te lezen en te denken; zich enkel bepalende tot de dagelijkse en gewone werkzaamheden in de kleinste vormen en gewoonten van den dienst; van hun wapen dat kennende, wat de reglementen voorschreven, maar ook niets meer; geheel vreemd aan de kennis van andere wapens, zie daar het beeld van vele onzer generaals en hoofdofficieren van 1830. [24]

Fysieke tekortkomingen

Met de lichamelijke conditie van met name de soldaten was het eveneens droevig gesteld. De inspecteur-generaal van de infanterie R. D. Tindal schreef bijvoorbeeld in 1817:

De zamenstelling der bataillons Infanterie van Linie is gebrekkig. Vele verliederlijkste jongelingen, zeer slechte sujetten op welke niet te rekenen is, en veel soldaten welke uit hoofde van lichaamsgebrek niet hadden behooren aangenomen te worden. Op den tegenwoordigen voet is er weinig in tijd van oorlog van te verwachten. [25]

Toch werden ook maatregelen genomen om daarin verbetering te brengen. Evenals in alle andere Europese legers het geval was, ging het Nederlandse legerbestuur ertoe over bij de dagelijkse dienst gymnastiekoefeningen in te voeren. Deze boden in de eerste plaats de mogelijkheid de lichamelijke conditie op te voeren, maar waren voorts ook geschikt om de eentonigheid van het soldatenbestaan te doorbreken dat een tredmolen was van exerceren, schieten op de schijf, lange marsen, wachtlopen en het plegen van onderhoud. Behalve gymnastiekoefeningen waren ook zwemmen en bajonetschermen in opkomst, en in 1829 werden officieren en onderofficieren naar een sportschool in Brussel gestuurd om zich vertrouwd te maken met de beginselen van het gymnastiekonderricht.

Ondanks al deze activiteiten constateerde C. A. Geisweit van der Netten in 1832 nog:

Het meerendeel der krijgslieden, hetzij der in dienst

tredende, hetzij zich reeds in deze bevindende, is ver af van die lichaamlijke volkomenheid, welke het wapengebruik vordert en tot wier verkrijging zij vatbaar zijn. Vreemd aan alle oefeningen tot hare ontwikkeling, is eene gebrekkige stelling, stijfheid, onbehandigheid en mangel aan genoegzame sterkte tot aanhoudende lichaamsinspanning, hun doorgaans eigen. [26]

Ook geestelijke achterstand

Het legerbestuur stond voor de immens zware opgave de intellectuele en lichamelijke kwaliteit te verbeteren. In 1821 gaf koning Willem I als zijn wens te kennen dat de officieren zich zouden toeleggen op de bestudering van de aardrijkskunde, wiskunde, vestingbouw en de militaire geschiedenis. Hij stimuleerde bovendien de vorming van studiebibliotheken bij de korpsen. Een lijst van aanbevolen studiewerken diende als richtsnoer. Men vindt er de namen in van Scharnhorst en Jomini, maar ook die van de achttiende-eeuwer Guibert [27]. Deze laatste kreeg grote bekendheid met zijn *Essai général de tactique* en was een van de grondleggers van de Franse reglementen van 1791. Het *Essai* had in 1826 kennelijk nog veel van zijn waarde behouden. Andere tekenen van het streven naar een verhoging van het niveau van de officieren waren de oprichting van de Koninklijke Militaire Academie in 1828 en het Instructiebataljon in 1829, en in 1832 verscheen het eerste nummer van de *Militaire Spectator*, het oudste tijdschrift van ons land, zelfs ouder dan de eerbiedwaardige Gids van Potgieter.

Ook de soldaat moest over een bepaalde geestelijke ontwikkeling beschikken. Voor een goed functioneren binnen het nieuwe leger was het wenselijk geworden dat hij kon lezen, schrijven en rekenen. Iedere soldaat had een zakboekje waarin zijn naam, signalement en extract uit het stamboek stonden vermeld. Hij had een rekening in het compagnies-schuldboek en een uitrustingsstaat. Bovendien kreeg hij te maken met gedrukte voorschriften. Wilde hij opklimmen op de hiërarchieke ladder en korporaal of zelfs onderofficier worden, dan diende hij ten minste te kunnen lezen, schrijven en rekenen. In 1815 werd derhalve voor hem de mogelijkheid geopend zich deze vaardigheden gedurende de wintermaanden eigen te maken. In een rondschriven van 15 januari 1818 bekleemtoonde generaal Tindal:

... dat scholen tot het geven van onderwijs in het leeren lezen, schrijven en rekenen, zoo goed mogelijk, worden daargesteld, en vlijtig door allen worden ge-

frequenteerd welke dit onderwijs benodigd zijn, ten einde langs dien weg speciaal individus, geschikt tot het houden der administratie, te vormen en de verkrijgen.

Slotsom

In het voorgaande is gepoogd, zij het min of meer in vogelvlucht, een indruk te geven van de buitenlandse invloeden die een rol hebben gespeeld bij de vorming van het Nederlandse leger na 1813. Aan de vooravond van het Napoleontische tijdvak had de krijgskunde een aantal ingrijpende veranderingen ondergaan die hun weerslag vonden in de Franse reglementen van 1791. Hoewel onder het ancien régime in Frankrijk reeds een zekere vorm van militieplicht had bestaan [28], was na de Revolutie van 1789 de conscriptie als stelsel van legervorming in Frankrijk ingevoerd, een stelsel dat vérstreckende gevolgen bleek te hebben.

Hoewel Lodewijk Napoleon als koning van Holland zich, tegen de wil van zijn keizerlijke broer,

met hand en tand verzette tegen de invoering van de conscriptie — dat gebeurde pas tijdens de inlijving bij Frankrijk — kreeg het Hollandse leger door zijn beleid toch een sterk Frans stempel opgedrukt; niet alleen uiterlijk, maar ook door de invoering van ettelijke in het Nederlands vertaalde Franse voorschriften. Hier ligt ook een van de elementen van continuïteit met de periode na 1813, toen op deze voorschriften werd teruggegrepen. Een ander element vormden de vele militairen — met name de officieren — die in Bataafse, Hollandse en Franse dienst waren geweest. Hun ervaringen zijn bij de opbouw van het nieuwe leger van groot belang geweest.

Concluderende kunnen wij dus zeggen dat het leger van het Koninkrijk der Nederlanden vooral werd geïnspireerd door het Franse voorbeeld. Engelse en Pruisische invloeden waren weliswaar aanwezig maar hebben een veel bescheidener rol gespeeld. Het Franse model van voor 1813 vormde in feite het fundament waarop het gebouw rustte.

Literatuur

1. G. Bardin — *Dictionnaire de l'armée de terre, ou recherches historiques sur l'art et les usages militaires des anciens et des modernes* (6 dln). Parijs (1841-1851) (6)3526.
2. *Staatsblad der Vereenigde Nederlanden* (1813)18.
3. *Verbalen van Oorlog*. Alg. Rijksarchief, hulpdepot Schaarsbergen.
4. W. E. A. Wüpperman — *De vorming van het Nederlandsche leger na de omwenteling van 1813 en het aandeel van dat leger aan den veldtocht van 1913*. Breda (1900);
G. J. W. Koolemans Beynen — *Historisch gedenkboek der herstelling van Nederlands onafhankelijkheid in 1813* (4 dln). Haarlem (1912);
N. Vels Heijn — *Glorie zonder helden. De slag bij Waterloo, waarheid en legende*. Amsterdam (1974).
5. *Archief Generale Staf, inv.nr 546*. Alg. Rijksarchief, hulpdepot Schaarsbergen.
6. H. T. Colenbrander (ed) — *Ontstaan der Grondwet*. Den Haag (1908)(1)455.
7. *Recueil bevattende de wetten, besluiten en orders, betreffende de Koninklijke Nederlandsche Landmacht (Recueil Militair)*. (1815-1830);
H. Hardenberg — *Overzicht der voornaamste bepalingen betreffende de sterkte, samenstelling, betaling, verzorging en verpleging van het Nederlandsche leger, sedert den Vrede van Utrecht in 1713 tot den tegenwoordigen tijd, hoofdzakelijk op voet van vrede* (2 dln). Den Haag (1858-1861);
H. Aalderink — *Onze defensie*. Groningen (1898);
W. E. van Dam van Isselt — *De ontwikkeling van ons krijgswezen sedert 1813*. Haarlem (1902).
8. H. T. Colenbrander (ed) (6), (1)444.
9. *Recueil Militair* (1813-1814)176.
10. *Recueil Militair* (1813-1814)17.
11. F. C. Spits — *Klassedienstplicht in de negentiende*

- eeuw. Plaatsvervangende en afkoop*; in: *Driekwart eeuw historisch leven in Den Haag*. Den Haag (1975);
B. Schnapper — *Le remplacement militaire en France*. z.pl. (1968);
D. Porch — *Army and revolution. France 1815-1848*. Londen (1974).
12. F. C. Spits — *De metamorfose van de oorlog in de 18e en 19e eeuw*. Assen (1971)147.
13. G. J. W. Koolemans Beynen (4), (1)214.
14. F. H. W. Kuypers — *Geschiedenis der Nederlandsche artillerie van de vroegste tijden tot op heden* (4 dln, afz. atlas). Nijmegen (1874)(4)3.
15. M. H. J. Plantenga — *Strategie en krijgsgeschiedenis* (2 dln). Breda (1890)(2)33.
16. W. E. van Dam van Isselt (7) 6.
17. F. C. Spits (12) 176.
18. F. H. de Wilde — (mededeling).
19. M. D. Lammerts — *Inventaris van het archief van het Ministerie van Oorlog 1913-1844 en van de zogenaamde collectie Van Thielen 1796-1844*. Den Haag (1948)53;
F. H. A. Sabron — *Memorie betreffende de uitreiking, vernieuwing en inlevering van vaandels en standaarden bij het Nederlandsche leger sedert 1813*. Breda (1896)71 . . . 78.
20. E. van Löben Sels — *Bijdragen tot de krijgsgeschiedenis van Napoleon Bonaparte* (4 dln). Den Haag (1839-1842)(4)373 . . . 375;
J. Bosscha — *Neêrlands heldendaden te land van de vroegste tijden af tot in onze dagen* (3 dln). Leeuwarden (1855)(3)425.
21. *Reglement op den inwendigen dienst, de politie en de krijgstuicht van de infanterie*. Den Haag (1807);
Provisioneel reglement op de exercitiën en de manoeuvres der kavallerij. Den Haag (1807);
C. A. Geisweit van der Netten — *Bijzonder onderwijs in de handgrepen te paard*. Den Haag (1807);
C. A. Geisweit van der Netten — *Onderrigt wegens*

- het schiet- en zijdgeweer, ten dienste der Koninklijke Hollandsche troepen.* Amsterdam (1808);
H. L. Zwitzer — *Grepen uit de geschiedenis van de militaire administratie.* *Mil. Spect.* 143(1974)(9)386;
W. van den Hoek — *De Koninklijke marechaussee in de Nederlandse samenleving.* Buren (1975)11.
22. H. T. Colenbrander (ed) — *Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840.* Den Haag (1914)(7) 254.
  23. J. H. Kesman — *Overzicht van de militaire inwendige administratie.* Den Haag/Amsterdam (1818)59.
  24. W. J. Knoop — *Herinneringen aan de Belgische omwenteling van 1830.* Den Haag (1886)101.
  25. *Archief Staatssecretarie, Kabinet des Konings, inv.nr 6570.* Alg. Rijksarchief.
  26. C. A. Geisweit van der Netten — *De bajonetschermkunst.* Den Haag/Amsterdam (1832) art. 12;
  - C. M. Schulten — Cornelis Antonie Geisweit van der Netten. *Armamentaria* 11(1976)23.
  27. P. Menard (ed) — *Guibert, écrits militaires 1772-1790.* Parijs (1977);
J.-P. Charnag (ed) — *Comte de Guibert. Stratégiques.* Parijs (1977);
J. H. Kesman — *Handleiding tot het onderwijs van de beginselen der militaire exercitiën.* Den Haag (1801)121;
J. J. H. Urbain — *Mémorial des camps.* Arnhem (1827)16;
C. A. Geisweit van der Netten — *Grondbeginselen der krijgswetenschappen en van den krijgsdienst.* Zutphen (1806)51.
  28. A. Corvisier — *l'Armée française de la fin du 17me siècle au ministère de Choiseul. Le soldat* (2 dln). Parijs (1964).

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de secretaris van de Koninklijke Vereniging (Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Communication interoperability in the NATO environment *

ir. J. Hartog

luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

To talk about interoperability in communications, command and control systems (C³-systems is only meaningful when one has clarified to what extent interoperability is required and for what purpose. Therefore in this presentation interoperability as related to those systems will be approached in a broad context. It is my intention firstly, to describe some typical characteristics of the NATO environment, secondly to outline the current situation of interoperability and finally to indicate some barriers to standardization and interoperability. The premise of this presentation is: 'Interoperability as such is never a problem of technique'.

The NATO point of view with respect to communications, command and control systems can be best described by quoting the NATO policy, which reads as follows.

Effective communications, command and control systems are fundamental to the total defense concept of the alliance. They are indispensable to political consultation in times of crisis and war and for the effective direction of forces. Interoperability of systems is essential to flexible deployment of multinational forces.

The question 'if interoperability of C³-systems might be considered as an exception in comparison to most of the weapon systems' can be answered affirmatively. C³-systems:

- were relatively small and less expensive than weapon systems;
- could with a few provisions be limited to fulfill national requirements;
- could be developed and manufactured by national industries, thus serving national economic interests.

The interoperability problem became apparent during deployment of multinational forces for

* Voordracht, gehouden in juni 1978, te Washington DC, op uitnodiging van de Armed Forces Communications and Electronics Association (AFCEA), die voor haar 32e jaarlijkse conventie onder meer het thema „Tactical communications in the future” had gekozen. Red.

which no specific country could be held responsible.

Why did this situation become more and more unbearable? During the last two NATO-summit meetings, the heads of State and Government recognized that the trends in the military balance with the Warsaw Pact countries in the conventional arena were moving strongly to NATO's disadvantage. This called for a more vigorous pursuit of co-operation in the spending of the limited national resources. The significant changes in weapon systems in terms of mobility, lethality, range and timescale require a rapid force maneuver control. Sophisticated sensors to observe the state of the battle, computers to rapidly process information and communications to convey instantaneously commands do ask for an enormous increase of interoperability and do contribute to the effectiveness of NATO-forces.

There are, in fact, two major elements that typically characterize the NATO environment. First is the theatre of military operations in central Europe. The NATO strategy is based upon the philosophy of 'flexible response' and the scene is most likely to be set by an aggressive initiative from potential enemies. Although this is countered by a contingency planning, it implies that employment of NATO forces has to be planned for an almost infinite variety of force-mixes in any part of this area. This situation seems to require a total interoperability, likely to be obtained only by providing all forces with a standard family of equipments. In practice however the situation allows, to a certain extent, some tolerance. A second major element is the fact that the NATO alliance consists of fifteen sovereign nations, and that it is no simple matter to serve the economic justice for all parties involved.

The current situation in which the area of NATO communications, command and control systems which we face is a large variety of systems and equipments within all stages of development and implementation. Generally, most of the fifteen

countries — which means with about three forces each, fifty more or less autonomous different forces — did develop their force, and national systems with various degrees of coordination amongst one another and with the major NATO commanders (MNC's). Recently some lengthy high level international consultations on interoperability of tactical communications systems (land forces) did result in the noteworthy decisions:

- to reject the adoption of any one national system as a NATO common system;
- to strive for an agreement on a common system or at least common system characteristics in the 80's in order to obtain interoperability at the turn of the century.

This disappointing result was one of the incentives for a promising initiative to accelerate interoperability in general, taken at the NATO summit-meeting of the heads of state and government in London in May 1977. Now, after a year of extensive consultations, research and investigation in a number of disciplines, the initiative has resulted in a great number of recommendations to improve the cooperation between the NATO countries. During the NATO summit-meeting held in May 1978, most of these recommendations were accepted. In general, for C³-systems this means an integrated approach of all current plans and projects. An exception in this rather dim picture is the strategic communications system, known as the NATO Integrated Communications Systems (NICS). This NICS is centrally managed by a NATO agency and guided by a Policy committee consisting of national representatives. This approach has the ability to realize the 'umbrella-idea' of a common communications system in the NATO theatre to which all nations will have access as long as they fulfill the access-conditions. The latest developments are that all so national tactical systems require access. The 'umbrella-idea' is also the approach followed by an agreement about the European civil common data network. Any terminal provided with a standard interface, called X25, can have access to this data network. The microprocessor-technology in Terminal Interface Processors provide the technical and economic feasibility tool for common access and use.

So far, having given an outline of the C³-systems interoperability situation in NATO, it is useful to analyze the barriers to standardization and interoperability of NATO defense equipment. These barriers can be found in many areas. They can

affect the political, economic, military, managerial, financial, legal as well as scientific relations of the fifteen sovereign nations. A few main elements will be analyzed more precisely.

First, the 'Intellectual Property', comprising all forms of intellectual or technical property such as inventions, trademarks, industrial design, copyrights and technical information including software. Issues concerning Intellectual Property rights (IPR) are found in a wide spectrum of activities which have to do with international co-operation, exchange programs, post-design services and scales. Although most undesirable from an Alliance point of view, it is unquestionably within legitimate national interests not to make scientific studies and forecasts available to competing nations. On the other hand, the study of open literature provides a great deal of relevant information. This fact proves, to some extent, that in some cases there is no need for reluctance to provide information. Nevertheless, we have to recognize that this basic barrier exists. Therefore high priority has to be allotted:

- to support from industries in this matter;
- to amendment of relevant laws, regulations, policies and practices;
- to enhance returns to member nations for their investments in exported defense research and developments.

The second barrier to interoperability that can be recognized is that NATO, within its present means, is in general not able to engage in a meaningful long term requirement formulation and consequently in proper procurement planning. This is caused mainly by the frequent posting of personnel of the responsible organizations. A tour of duty with a NATO headquarters does not exceed three years. It deserves therefore serious support to create NATO agencies for long range forecasting, for common mission area description as well as for development of common acquisition strategies. In this context also reliable reports of individual national plans for replacements of defense equipments to such agencies should be considered to enable proper coordination. Both activities, 'Armaments Planning' and 'Armaments Review' are presently under investigation and deserve serious support.

A third important aspect is central project management for procurement and implementation of common systems. The earlier mentioned NICS-model guarantees:

- a common and therefore interoperable system;
- representation of all nations in a policy board;
- in principle the ability to balance the national economic interests by creating a consortium consisting of a number of national industries and with which each country has to sign a contract.

In this context I may make a sidestep. In my opinion the current procedure of international competitive bidding has to be reconsidered. It becomes increasingly impossible to completely specify a complex system like a computerized digitalized area communications system. A system specification in absolute detail contains a reasonable probability to senseless limitations. It inhibits the proffering and acceptance of useful advanced systems of technologies, the existence of which the requester for tenders is unaware of. The existing practice promotes price-escalations and moreover, a consequent selection of the lowest qualifying bidder does not guarantee selection of the best system because unexpected but useful extras do not contribute to a better appraisal.

Finally, another remark. You are of course aware of the two-way street policy. In practice however this does not function in the eyes of the European nations. In the European countries there is a growing resentment towards the continuous flow of United States' off-the-shelf weapon and supporting systems and towards being forced to accept a U.S. development for any imaginable application. This calls for counterproposals and delays followed by system diversification. Consequently the lack of interoperability is introduced. Of course one should take into account that it is difficult in a two-way street concept to look to a multitude of nations from your end of the street, but nevertheless there is a considerable amount of resentment introduced. Perhaps it might be useful to obtain a balance of interests by a thorough and equal distribution of disadvantages, being 'the balance of disadvantages'.

Speaking with the famous philosopher Kierkegaard: 'Life can only be understood looking backward but it must be lived looking forward'. The shortcomings of the NATO alliance can easily be analyzed after so many years of experience. The recognized trend of less and less advantageous military balance for NATO, in combination with the political pressure to spend the limited military budgets as economically as possible, must be the reason to make use of the lessons learned. As this is recognized by all the governments, it certainly is the motive why more and more the true backgrounds of lack of interoperability are attacked.

It is quite obvious that the interoperability of communications, command and control systems is never a problem of technique; improvements have to be found in the political-economic-scientific-military area. To sum up, I suggested the following measures to improve interoperability of C³-systems in the NATO environment:

- to provide continuity in long term defense planning by adding supporting agencies to the establishment of the major NATO commanders;
- to provide those agencies in an early stage with national procurement intentions;
- to sell in some cases knowledge instead of off-the-shelf systems in order to balance the national profits or national disadvantages (IPR);
- to centrally manage the procurement and implementation of C³-systems and equipments, resulting in the duality NATO agency and international industrial consortium; and
- to reconsider the NATO procurement procedures to improve the flexibility in order to obtain the most suitable equipment.

As a final remark, I may state that it might very well be that the magnitude and complexity of the problems, connected with the suggestions which I have made have surpassed the limits of the organization.

Albanië heeft behoefte aan sponsors

H. Toorenvliet

publicist

Het kleine en economisch zwakke Albanië, dat als laatste Balkanland in 1913 de onafhankelijkheid verwierf, verkeert nog steeds in de positie van volledig politiek isolement. Na jarenlang lid van het Warschau-Pact te zijn geweest, maakte Tirana in september 1968 een einde aan dat lidmaatschap.

Daarna werd Albanië politiek, economisch, technisch en militair door China gesteund. Als gevolg van het door de Albanezen betoonde gebrek aan meegaandheid kwam in juli 1978 aan Pekings hulp een einde. Vrijwel onmiddellijk daarna begon Tirana naarstig te zoeken naar een nieuwe beschermer en/of hulpverlener. In dit verband werd India genoemd, doch spoedig bleek dit vermoeden onjuist te zijn.

In november 1978 werd door de Albanese regeringsleider Enver Hodzja, die reeds van 1945 af de beleidslijnen bepaalt, wereldkundig gemaakt dat Tirana de isolementspositie meer dan beu is. Hodzja sloot daarbij nieuwe contacten met Moskou en Washington, maar ook met Peking, bij voorbaat uit en gaf verder blijk van zijn voorkeur voor zuiver economische betrekkingen met de in zijn ogen goedwillende kapitalistische landen als onder meer Frankrijk, Zwitserland en de kleine staten in Noordwest-Europa (Benelux en Scandinavië). Het zo openlijk uitsteken van voelhoorns naar elders is begrijpelijk omdat een voortzetting van de huidige positie voor Albanië een onbetaalbare luxe betekent. De nog uiterst korte historie van dit land maakt duidelijk, dat ook vroeger het aangaan van nauwe banden met anderen onontbeerlijk was.

Zo waren de Albanese belangen van gisteren ten nauwste verweven met die van Italië. Alhoewel de Italiaanse buitenlandse politiek tussen de beide wereldoorlogen sterk imperialistisch was ingesteld, werd telkenmale aangetoond dat de Italiaanse voornemens ten opzichte van Albanië niet op een negatieve basis berustten. Alhoewel tevergeefs heeft Rome althans getracht, de politiek van de vroegere Venetiaanse republiek nieuw leven in te blazen, maar voor de verwezenlijking daarvan

ontbraken het juiste inzicht en soms ook de vereiste moed.

Ottomaanse invloed

Indien er één Balkanland kan worden genoemd, waar Ottomaanse invloeden en levenswijze gemakkelijk werden overgenomen, dan was dat ongetwijfeld Albanië. Dit sluit echter niet uit, dat ook de Albanezen kunnen verwijzen naar een periode van verzet tegen de heerschappij van de Ottomanen, die voor het eerst in 1423 Albanese gebied wisten binnen te dringen.

De grote Albanese vrijheidsheld was Skanderbeg (1403-1468), die droomde van een bundeling van alle anti-Ottomaanse elementen. Even was er een kort tijdsbestek (omstreeks 1444) waarin de Venetianen en zelfs de Montenegrijnen wel eens het oor bij hem te luisteren legden. Maar het verzet was tevergeefs geweest want van 1478 af kon het gehele Albanese gebied — behalve de Venetiaanse nederzetting van Durazzo en omgeving — als Ottomaans bezit worden beschouwd. Bewust lieten de Ottomanen de Venetiaanse enclaves aan de Adriatische kust vrijwel ongemoeid, aangezien daarmee de eigen handelsbelangen werden gediend.

Gewoontegetrouw berustte ook in Albanië de uitvoerende macht bij de plaatselijke bey's, een systeem dat voor de Ottomaanse heerschappij nauwelijks gevaren inhield. Wel werd daardoor in de hand gewerkt, dat later — het wreekte zich pas na eeuwen — de Turken alleen bij strategische punten van belang over voldoende militaire eenheden van betekenis beschikten.

Ook was zo de situatie toen eind september 1912 de Eerste Balkanoorlog uitbrak. Terwijl de Turken in de omgeving van Jannina in felle gevechten met de Grieken waren gewikkeld, stuitte de Servische opmars in noordelijk Albanië op vrijwel geen tegenstand van betekenis. Wel hadden de Turken voorzien, dat de Montenegrijnen het bezit van Scutari ambiëerden, en derhalve stuitten deze laat-

sten na het begin van november 1912 (nadat de ring om de stad was gesloten) op heldhaftige en taai Turkse afweer.

De Albanese lokale machthebbers sloeg de schrik om het hart; niet alleen vreesden zij voor het eventuele verlies van Scutari, zij waren nog meer bezorgd voor de door de Serven gewenste uitgang naar de Adriatische Zee. Hun angst ging echter over in overpeinzing en deze resulteerde in een nationale beweging, waarover Ismael Kemal Bey de leiding nam. Voor de eerste keer werd, eind november 1912, in de havensteden Durazzo en Valona de Albanese vlag met de dubbele adelaar uitgestoken.

Natuurlijk brachten deze manifestaties nog geen onafhankelijkheid. Als resultaat van een door de grote mogendheden tijdens de Conferentie van Londen bereikt akkoord werd deze status in 1913 wel verworven. Deze conferentie werd gehouden om een duurzame vredesregeling voor het Balkanschiereiland in het leven te roepen, hetgeen ook toen niet kon worden gerealiseerd. De Albanese onafhankelijkheid was vooral van groot belang voor de Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie en voor Italië, want noch Wenen noch Rome gunden de Serven een uitgang naar de Adriatische Zee.

Inmiddels lieten de Montenegrijnen, die zich ook van de wapenstilstand niets hadden aangetrokken, duidelijk blijken dat zij zich evenmin gebonden achtten aan de Londense uitspraak dat Scutari tot het nieuwe Albanië zou behoren. Zelfs kwam deze vesting nog in Montenegrijnse handen, doch slechts voor een periode van nog geen drie weken. Op 12 april 1913 rukten de Montenegrijnen Scutari binnen; na forse internationale druk zagen zij zich genoodzaakt al op 1 mei de stad over te dragen aan de Britse vice-admiraal Burney, die het opperbevel voerde over een internationale strijdmacht die uit Engelse, Franse, Italiaanse, Duitse en Oostenrijkse eenheden was samengesteld.

Positieve pacificatiepogingen

In Londen was tevens bedisseld dat de Duitse prins Wilhelm von Wied vorst van Albanië zou worden. De Nederlandse regering werd verzocht of Nederlandse officieren een Albanese gendarmerie zouden mogen oprichten en organiseren, welk verzoek door Den Haag werd ingewilligd. Tegen het einde van 1913 kwamen kolonel De Veer en majoor Thomson als eersten in Valona aan en toen was inmiddels de Tweede Balkanoorlog (juni—

augustus 1913) reeds achter de rug. Aldaar troffen zij leden van het voorlopige bewind van Ismael Kemal aan, terwijl de werkelijke — uiterst beperkte en vrijwel plaatselijke — macht berustte bij de leden van de door Londen afgevaardigde Internationale Controlecommissie. De, spoedig daarna tot 15 Nederlandse officieren in totaal uitgegroeide, groep kweet zich onder de moeilijkste omstandigheden op voortreffelijke wijze van haar taak. Jammer genoeg kon eigenlijk alleen maar uit Scutari een vuist worden gemaakt, omdat daar de belangrijkste internationale eenheden waren gelegerd. Als een duidelijk voorbeeld voor de talrijke problemen kan het volgende dienen.

Van december 1912 af lagen in de zuidelijk gelegen stad Korça geregelde Griekse troepen in garnizoen; in het voorjaar van 1914 besloot Athene, nadat het eerst talrijke internationale protesten naast zich had neergelegd, deze eenheden terug te nemen. Prompt waren er enkele dagen later al Griekse ongeregelde bendes voor in de plaats.

Wilhelm von Wied was stellig geen moeilijk man, maar spijtig genoeg wist hij niets van het land en volk waarover hij zou moeten regeren. Op 7 maart 1914 kwam hij in Durazzo aan doch binnen het halfjaar daarna verliet hij Albanië definitief.

Aangezien de Eerste Wereldoorlog zich duidelijk aankondigde, verlieten de buitenlandse strijdkrachten het land; de in de Albanese wateren liggende oorlogsschepen zetten koers naar hun respectieve thuishavens en Scutari was even garnizoensplaats af. Ook Den Haag liet zich niet onbetuigd, waardoor de Nederlandse militaire missie nog op tijd kon repatriëren. Maar inmiddels was majoor (luitenant-kolonel in Albanese dienst) Thomson tijdens de uitoefening van zijn plicht gesneuveld.

Albanië stond een periode van chaotische toestanden te wachten.

Nieuwe bezetters bij de vleet

Slechts enkele dagen na het vertrek van de prins von Wied op 3 september, bezetten de Montenegrijnen een strook van Albanië ten noordoosten van het meer van Scutari. Dit feit vergrootte de onrust van het toen nog neutrale Italië ten aanzien van de bij de geallieerden aanwezige tendens: de verdeling van Albanië door Montenegro, Servië en Griekenland. Na hun aarzelingen aan de kant te hebben gezet, gingen de Italianen op 26 december 1914 over tot bezetting van Valona.

In Durazzo werden in de periode van oktober 1914 tot juni 1915 de lakens uitgedeeld door Essad

Pasja, de laatste opperbevelhebber van de Turkse troepen (eind januari tot 11 april 1913) tijdens het beleg van Scutari.

In het voorjaar van 1915 hadden de Italianen zich van dusdanige beloften weten te voorzien, dat zij op 23 mei 1915 aan geallieerde zijde aan de oorlog gingen deelnemen. Deze gebeurtenis gaf de Montenegrijnen het motief, op 27 juni 1915 Scutari opnieuw te bezetten. In december 1915 volgde de Italiaanse bezetting van Durazzo, hetgeen de Serven in de gelegenheid stelde uit deze nu tijdelijk veilige haven de restanten van hun strijdkrachten na de heroïsche terugtocht naar Korfoe over te brengen.

Na de Servische en Montenegrijnse nederlagen namen de Oostenrijkers op hun beurt Scutari in op 23 januari 1916 en nadat eerst een Bulgaarse eenheid Durazzo had bereikt, rukten de Oostenrijkers op 26 februari ook deze stad binnen.

Veel zuidelijker zouden de troepen van de Centralen echter niet meer komen; voor de jaarwisseling van 1917/18 liep de frontlijn met het geallieerde Oriëntleger van de kust even ten zuiden van Durazzo dwars door Albanië.

Al in 1917 echter had de Italiaanse regering officieel verklaard, dat na beëindiging van de oorlogshandelingen zo spoedig mogelijk een onafhankelijk Albanië zou herrijzen, doch wél onder Italiaans protectoraat. Tegen deze verklaring werd toen van geallieerde zijde geen enkel protest aangetekend.

Tumultueuze slotfase

Ook voor Albanië was de eindfase van de Eerste Wereldoorlog een wervelend gebeuren. Op 3 oktober 1918 werd Durazzo gebombardeerd door een uit Amerikaanse, Engelse en Italiaanse oorlogsschepen bestaand eskader. Het beoogde doel, namelijk de vernietiging van de Oostenrijkse onderzeebootbasis aldaar, werd geheel bereikt. Door dit geallieerde succes werd voor de Italianen de mogelijkheid geschapen, kort daarna troepen aan land te zetten om Durazzo te vermeesteren. Aangezien deze operatie geheel naar wens verliep, talmde zij geen moment en bezetten ook Valona. De voorlopige Albanese regering nestelde zich daarop in Durazzo en gaf in deze tijdelijke hoofdstad de Italianen de toezegging voor hun toekomstige mandaat.

Inmiddels was Scutari op 30 oktober in handen gevallen van generaal Boyevitsj' Servische troepen, die een week later al door een combinatie van Engelse, Franse en Italiaanse eenheden zouden

worden afgelost. Boyevitsj was echter wel erin geslaagd, met ongeveer 1300 man de noordelijkste strook van Albanië in handen te houden; pas na grote politieke pressie van Britse zijde werd in oktober 1921 Belgrado bereid gevonden de Joegoslavische troepen terug te nemen.

De Engelsen en Fransen — de laatsten hadden zich tevens uit het door hen bezette Korça teruggetrokken — verlieten medio maart 1920 Scutari. Alleen de Italianen bleven achter; zij zouden op hun beurt in maart 1922 deze stad eveneens de rug toekeren.

Nog voor het vertrek van de Engelsen en de Fransen uit Scutari trad echter voor de eerste maal Ahmet Zogoe voor het voetlicht. Deze — in 1895 geboren — ietwat duistere figuur, die later als koning Zog de geschiedenis zou ingaan, had daarvoor al op het Turkse, het Oostenrijkse en zelfs het Bulgaarse paard gewed. Aan dit alles tilden de geallieerden beslist niet zwaar, want in januari 1920 werd hij door hen tot gouverneur van Scutari aangesteld.

Als bezetters hadden eerst de drie geallieerden, en daarna de Italianen alleen, geen moeilijke periode doorgemaakt; de bewoners van Scutari hadden immers in een luttel aantal jaren zoveel anderen zien komen en gaan, dat nieuwe er nauwelijks nog enige aandacht trokken.

Daartegen staken de moeilijkheden, die de Italianen in Valona ondervonden, wel heel schril af. In deze havenstad had de Italiaanse legerleiding de talloze malariapatiënten geconcentreerd ter doorzending naar het moederland. En juist hier werd in de maanden juni en juli 1920 het Italiaanse garnizoen in felle afweergevechten gewikkeld met (stellig geen geregelde) Albanese troepen. Door de kwaliteit van de aanwezige (meestal zieke) soldaten was het de Italianen vrijwel onmogelijk de Albanen op de juiste manier van replek te dienen. In juli 1920 is het zelfs voorgekomen, dat een geheel Italiaans bataljon zich gevangen gaf, hetgeen door de Albanen als een grote victorie werd gevierd.

Niettemin kwam op 2 augustus 1920 een Albanees-Italiaanse overeenkomst tot stand. De Italianen verplichtten zich vóór begin september Valona en omgeving geheel te ontruimen; als niet geringe tegenprestatie wisten zij echter het bezit van het vlak voor de kust liggende en strategisch belangrijke eiland Saseno te bedingen.

Saseno, het Italiaanse Gibraltar

In 1863 maakte de Britse regering een mooi ge-

baar door de vrijwillige overdracht van de Ionische eilanden aan Griekenland. De Grieken, die het beslist niet aan toekomstvisie ontbrak, meenden toen Saseno — zij het dan als een wel heel verre voorpost van deze archipel — ook nog te kunnen claimen. Vanzelfsprekend werd deze wens niet ingewilligd, waardoor Saseno voorlopig nog in Turks bezit zou blijven.

Tijdens de Eerste Balkanoorlog wisten de Grieken Saseno te vermeesteren; pas in juni 1914 werden de Griekse bezetters door Albanese benden van het eiland verjaagd. De Albanese van Kroatische afkomst Ghilardi, die het later nog tot generaal zou brengen, voerde tijdens deze kundig uitgevoerde raid het commando.

Nog voor het einde van 1920 werd Saseno door Italië officieel geannexeerd; alleen uit Athene werd daartegen geprotesteerd. Daarna stelden de Italianen alles in het werk om van Saseno een onneembaar bolwerk te maken. Voor hen had het eiland inderdaad grote waarde, want van de Italiaanse kust tot Saseno bedraagt de afstand slechts 85 km. Het eiland zou nu een periode van ruim twee decennia gaan beleven als het Gibraltar van Italië.

Geallieerde onenigheid

Zonder meer ging de Albanese voorkeur uit naar Scutari als hoofdstad, maar omdat deze plaats te dicht aan de Joegoslavische grens lag, werd in 1922 de keuze definitief op Tirana bepaald. In december werd Zogoe premier en vrijwel tegelijkertijd legden technici van de Anglo-Persian Oil Company grote belangstelling aan de dag voor de Albanese bodemgesteldheid. Zogoe stak zijn ingenomenheid met deze interesse zeker niet onder stoelen of banken. Het was echter vooral aan Franse bemoeiingen te wijten, dat de Engelse plannen nooit van de grond kwamen. Inderdaad liepen in de jaren 1922/23 de zienswijzen van Londen en Parijs verre van parallel, terwijl men trachtte elkaar overal een slag voor te zijn. Vooral de Franse aversie tegen Londen kon toen een hoogtepunt bereiken. Zo kon tevens het Volkenbondsadvies, het Albanese geldwezen door Britse experts te laten saneren, door een Frans veto worden doorkruist.

Verder stond als een paal boven water, dat het Italië van de jaren '20 beslist tot de groep van de westelijke mogendheden behoorde, alhoewel de partners bleven weigeren Rome voor vol aan te zien. Daarom, en mede omdat de anderen elkaar eventuele profijten van te voren al misgunden, was

Albanië met de grenzen van na 1945

het begrijpelijk dat aan het Italiaanse opdringen geen enkel beletsel in de weg werd gelegd.

De weerhaan bij uitstek, Zogoe, werd derhalve probleem- en moeiteloos „de man van Italië”. Toch bleek echter in februari 1924 de invloed van Rome nog niet sterk genoeg te zijn om de afzetting van Zogoe als regeringsleider te verhinderen: hij moest zijn land ontvluchten en zocht én verkreeg asiel in Belgrado, waar hij zich prompt als een bruikbare pion ter beschikking stelde in het spel van de Joegoslavische aspiraties...

Hij behoeftedat echter niet lang vol te houden, want reeds in december 1924 achtte hij terecht de tijd rijp, naar Tirana terug te keren. Zijn, van ruime tolerantie voorziene, Italiaanse adviseurs stonden hem opnieuw met raad en daad ter zijde. Hij wist zelfs alle macht aan zich te trekken: op 31 januari 1925 werd hij niet alleen dictator doch tevens president én opperbevelhebber van de Albanese strijdkrachten.

Italiaans draaiboek?

Comfortabeler dan ooit voer Zogoe opnieuw in het Italiaanse schuitje. Toch bleek Tirana nog in de gelegenheid te zijn alsnog van de Engelse militaire know-how gebruik te maken. Met toestemming van de Britse regering werd kolonel Sterling bereid gevonden de Albanese gendarmerie op nieuwe leest te schoeien. Maar al in 1926 gaf Sterling zijn taak over aan generaal Percy en deze kon nu voltooiën waarvoor de Nederlandse officieren in 1914 de tijd had ontbroken: in zeer korte tijd wist hij, geassisteerd door acht medewerkers, een gedisciplineerd gendarmeriekorps van 3000 man uit de grond te stampen.

De regering in Belgrado bleef evenwel de gebeurtenissen in Albanië op de voet volgen. En toen

Percey nog voor het einde van maart 1927 liet weten zijn taak als volbracht te beschouwen, liet Tirana hem niet aanstonds vertrekken. Ter geruststelling van Belgrado werd de Britse generaal nu voor de tijd van één jaar belast met het bevel over het garnizoen van het zo dicht bij de Joegoslavische grens gelegen Scutari.

Het verijdelen van een mogelijke Joegoslavische inval op Albanees grondgebied was overigens een aangelegenheid waarop de kleine Albanese generale staf doorlopend studeerde, daarbij terzijde gestaan door de leden van de omvangrijke Italiaanse militaire missie onder leiding van generaal Pariani. De algehele opzet van dat alles zou zeer wel in Rome kunnen zijn uitgedokterd, een vermoeden dat nog wordt versterkt als men in aanmerking neemt wat er werd bekookstofd aan Albanese-Italiaanse overeenkomsten die tot stand kwamen in de „Britse” periode. Het Pact van Tirana was reeds gesloten op 27 november 1926, en nog binnen het jaar werd (op 22 november 1927) die overeenkomst uitgebreid tot het Albanese-Italiaanse verdrag van militaire bijstand. Ook het proclameren van Albanië tot koninkrijk geschiedde uiteraard met volle instemming van de Italiaanse regering; dank zij die welwillendheid werd Zogoe op 1 september 1928 als koning Zog I ingehuldigd. In tegenstelling tot de Engels georiënteerde gendarmerie gebruikte het Albanese leger uitsluitend Italiaanse opleidingsmethoden, maar ondanks de vele Italiaanse inspanningen kwam de sterkte van het leger toch nooit uit boven de 18.000 man, zelfs niet in de jaren '30 toen in vrijwel alle landen de omvang van de strijdkrachten terdege werd opgevoerd.

Het Albanese uniform geleek sterk op dat van de Italianen, maar het traditionele wollen schedelkapje vormde het kenmerkende onderscheid waaraan men onmiddellijk de Albanese herkende. Weliswaar was de chef van de generale staf, generaal Myrdacz, van origine Oostenrijker — hij werd eerst in 1922 tot Albanese genaturaliseerd — maar het Albanese officierscorps bleef een nationale aangelegenheid waarin buitenlandse infiltratie met succes kon worden voorkomen.

Rome voorkwam Albanese bankroet

Tot herstel van zijn gezondheid achtte Zog het in februari 1931 wenselijk zijn land voor enige tijd te verlaten. De zeereis van Durazzo naar Venetië maakte hij aan boord van een Italiaanse kruiser, waarna zijn reisdoel Wenen per trein werd bereikt. Nadat in de Oostenrijkse hoofdstad

een mislukte aanslag op Zog was gepleegd, achtte hij het raadzaam de thuisreis te aanvaarden. Na zijn terugkomst in Tirana was een enkele blik in de schatkist al voldoende om te kunnen vaststellen, dat de bodem daarvan nog duidelijker te zien was dan vóór zijn vertrek.

Grootmoedig tastte Rome in de buidel en stelde Tirana daarmee in staat, althans de voornaamste gaten te stoppen. In tegenstelling tot de toen circulerende geruchten bleek achteraf, dat het Italiaanse bijspringen niet werd betaald met grote Albanese concessies: Zog beschouwde deze zo royaal aan zijn land verstrekte hulp als de gewoonste zaak van de wereld en deze betoonde on dankbaarheid zou hem later zeker nog parten spelen. Gezien in het licht van het latere Italiaanse optreden was het niet doorslaggevend, maar het was wel een van de vele druppels die de emmer deden overlopen.

Officieus werd officieel

Op Hemelvaartsdag 7 april 1939 sloeg het noodlot toe; op 8 en 9 april werd het land door Italiaanse strijdkrachten bezet. Daarmee werd nu officieel wat al jarenlang officieus was geweest: Albanië was een Italiaans protectoraat. Tevens beoogden de Italianen met deze acties aan te tonen, dat zij zonder toestemming en zelfs zonder medeweten van Berlijn tot een dergelijke operatie in staat waren.

Talrijke Albanese, die het eigen wanbeheer ver afschuwden, verwachtten veel van een Italiaans bestuur; ook de Albanese gezant in Rome, generaal Zef Sereggi, was de Italiaanse zaak toege daan.

Toen Mussolini's schoonzoon, minister van buitenlandse zaken graaf Ciano, naar Tirana vloog om zich daar voor de aankomst van de Italiaanse tankcolonne met de Albanese prominenten te verstaan, werd uit de lucht een tot stilstand gekomen colonne waargenomen. Zou er toch verzet worden geboden? Oan deugde het draaiboek niet, want de Italianen die de situatie in Albanië tot in de kleinste bijzonderheden kenden, hadden juist daarom geen tegenweer ingecalculeerd. Verzet werd inderdaad niet geboden, de tankcolonne wachtte slechts op bevoorrading met benzine... Het opperbevel tijdens deze acties was in handen van generaal Guzzoni, die voor zijn optreden nog lang in Italië zou worden geroemd. Tegen het invallen van de avond op 9 april waren in Albanië alle strategische punten in Italiaanse handen. De aankomst van Ciano en zijn begeleiders in

Griekse colonne op weg naar het Albanese front

Tirana werd een klein doch kleurrijk feestje. De Albanese zwaaiden met Italiaanse vlaggetjes, terwijl de Italianen hetzelfde deden met Albanese dundoeken. Eenvoudiger kon het werkelijk niet. De aldus ingehaalde Italianen stelden hun aanhangers echter weldra teleur. De gehoopte bestuurshervormingen bleven achterwege, want de Italianen koesterden geheel andere plannen: Albanië zou mogen dienen als springplank voor de komende overval op Griekenland.

Tijdens de Italiaanse veldtocht tegen Griekenland, die op 28 oktober 1940 begon, beschikten de Italianen toch over vele Albanese vrijwilligers. Geheel overeenkomstig de verwachtingen oogstten dezen in het geheel geen lauweren; opnieuw bleken de Italianen zelf niet in staat, militair succes van enige betekenis — evenmin als tegen de toen (van 10 juni 1940 af) al vrijwel door de Duitsers verslagen Fransen en als tegen de Engelsen in Noord-Afrika — tegen de Grieken te boeken.

Aangezien de Grieken het falen van de Italianen terdege wisten uit te buiten — zij konden zelfs de aanvoerhavens bedreigen — liep het Italiaanse prestige in Albanië onherstelbare deuken op. Pas het Duitse ingrijpen op de Balkan van 6 april 1941 zou aan de reeks van Italiaanse nederlagen een einde maken.

Toch zou de nationale bevrijdingsbeweging onder leiding van Enver Hodzja zich eerst na de Italiaanse capitulatie van 9 september 1943 manifesteren. Wat in de lijn der verwachtingen lag, gebeurde inderdaad want het Albanese verzet oriënteerde zich op het Joegoslavische van Tito, terwijl evenmin de lessen, die uit de acties van het Griekse volksbevrijdingsleger ELAS konden worden ge-

trokken, werden verwaarloosd. In vergelijking tot het verzet in de beide buurlanden bleef het Albanese verweer echter beperkt tot enkele — zij het soms zeer venijnige — speldeprikken uit de bergen. En nadat, ten gevolge van de Duitse nederlagen op de Balkan, eerst Griekenland en daarna Joegoslavië weer baas in eigen huis werden, kon tevens Albanië opnieuw de vrijheid verwerven, zij het dan voorlopig als satelliet van de Sovjet-Unie.

Vooraf in de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog waren de banden met Joegoslavië nogal hecht. Terwijl Joegoslavië ternauwernood, dank zij de royale Amerikaanse hulpverlening, de eigen voedselvoorziening kon herstellen, bood Belgrado Albanië toch reeds de helpende hand. Deze hulp bestond uit langlopende kredieten, spoorwegmaterieel en graan voor het onontbeerlijke dagelijkse brood . . .

Het zo intens op buitenlandse hulp aangewezen Albanië meende zich vervolgens, evenals Joegoslavië en Bulgarije, te moeten mengen in de Griekse burgeroorlog. Toen deze strijd zich alleen nog in Noord-Griekenland afspeelde, schroomde Tirana geen moment en verzocht de Joegoslaven om militaire hulp. Dit verzoek — het ging om twee divisies — werd door Belgrado terecht afgewezen: de Joegoslaven waren maar al te goed ervan doordrongen dat Moskou hen anders stellig van imperialisme zou beschuldigen.

Uiterst schril stak daarbij af dat de toenmalige Joegoslavische vice-premier Djilas tijdens zijn bezoek aan Moskou bij monde van Stalin mocht vernemen, dat de Sovjet-Unie zich niet zou verzetten tegen een eventuele inlijving van Albanië. Dit ge-

sprek vond in januari 1948 plaats; in het daaropvolgende voorjaar — dus slechts enkele maanden later — werd Joegoslavië door de Kominform uitgestoten.

Een jaar later besloot de Oosteuropese Raad tot wederzijdse hulp ter uitwisseling van agrarische produkten en industriële goederen tot een boycot die voor de Joegoslavische economie zeer nadelige gevolgen meebracht. Deze door Moskou geïnspireerde politiek werd door Tirana op de meest opportunistische wijze klakkeloos aanvaard. Met deze houding werd tevens een volkomen gebrek aan dankbaarheid ten toon gespreid.

Een goede buur . . .

Tegenwoordig is er echter toch wel iets aan het veranderen. Het door Tirana uitgesproken verlangen naar samenwerking met westelijke landen verkreeg nog een extra accent door de vele Albanese bezoekers die in de loop van 1978 op de voornaamste Europese jaarbeurzen werden gesignaleerd. Veel belangrijker was echter dat de handelsbetrekkingen met de beide buurlanden, dus met Griekenland én met Joegoslavië, zich in opgaande lijn ontwikkelden.

Indien het isolementsmoede Tirana deze lijn zou kunnen en willen doortrekken, komt vervulling van

de wensen binnen handbereik mits de Albanese van te voren hun eigen politieke wijn aanzienlijk met water hebben verdund.

Dat Belgrado het op prijs stelt goede relaties met Peking te onderhouden is een zaak, die Tirana niets aangaat; zelfs kritiek is ongepast, te meer omdat het vooral de Chinezen waren die deze betrekkingen nastreefden. Toegegeven kan worden, dat talrijke Albanese in Joegoslavië wonen en werken. Deze situatie bestaat overigens reeds tientallen jaren en de Albanese minderheid in Joegoslavië wordt stellig beter behandeld dan bijvoorbeeld de Griekse minderheid in Zuidoost-Albanië. Voor een klein land is het voeren van een geheel zelfstandige buitenlandse politiek geen haalbare kaart meer; voor een klein doch tevens zwak land betekent het zonder meer een ondraaglijke last. En juist in onze tijd, waarin zelfs de onmogelijkste wijzigingen in de internationale politieke verhoudingen schering en inslag zijn, dient het gezonde verstand de boventoon te voeren.

Derhalve zouden in het toekomstige Albanese gedragspatroon de verlangens, wensen en zelfs desnoods eisen van Athene en/of Belgrado duidelijk herkenbaar moeten zijn. Dan zou Tirana gemakkelijker de wind in de zeilen krijgen, terwijl de Albanese broekriem niet nog verder hoeft te worden aangehaald.

Literatuur

P. Descamps — *l'Avenir de l'Albanie*. Peeters, Leuven (1913).

J. Swire — *King Zog's Albania*. Robert Hale & Co, Londen (1937).

Ciano's dagboek 1939-1943. Arbeiderspers, Amsterdam (1947).

J. Fabius — *Met Thomson in Albanië*. Leiter-Nypels, Maastricht (1964).

De Grebbelinie, door J. C. T. van Blommestein, 36 blz., geïll. Uitg.: Stichting Menno van Coehoorn, Baarn, 1978. Prijs: f 6,25.

Oude vestingwerken en verdedigingslijnes spreken de hedendaagse jeugd nauwelijks meer aan. Nostalgische herinneringen aan de oorlogsoptellingen van een krijgsmacht uit vervlogen tijden lijken te zijn voorbehouden aan een generatie die daaraan zelf nog persoonlijke reminiscenties bezit. Hoe dat alles enkele decennia geleden nog reilde en zeilde, en vooral wáár, wordt misschien door deze of gene nog wel eens verder verteld aan kinderen of kleinkinderen, maar aangezien de huidige jonge generatie weinig begrip meer schijnt te willen opbrengen voor een onmiskenbaar statisch verdedigingsstelsel dat in een dynamische tijd als de onze niet meer zou passen, ontgaat velen de zin van een dergelijke kennisoverdracht.

Om nu te verhinderen dat komende geslachten vergeefs zullen gaan zoeken naar wat hun voorvadersen bevoog, is het van belang dat thans, nog te rechter tijd, wordt vastgelegd wat wel de essentie is geweest van zaken die in de vaderlandse historie een hoofdrol — of misschien slechts een ondergeschikt rolletje — hebben gespeeld. Bij het boekstaven van de relevante gegevens gaat het er dan minder om het onderwerp emotioneel te presenteren dan wel de informatie rationeel te groeperen en over te dragen.

Kennelijk is dat ook de opzet geweest van de schrijver van het alleszins lezenswaardige boekwerkje over de Linie van de Gelderse Vallei, de zg. Grebbelinie. Hij heeft zich tot doel gesteld voor het nageslacht te verslaan hoe de linie tot stand kwam en welke veranderingen zich daarin sinds de 17e eeuw zoal hebben voltrokken tot zij in onze tijd bij gedeelten werd opgenomen in het natuureservaat

„Voormalige Grebbelinie”, vallende onder het ministerie van CRM en beheerd door het Staatsbosbeheer. Die laatste ontwikkeling verklaart tevens waarom als ondertitel van het boekje staat vermeld *Van militair verdedigingswerk tot cultuurhistorisch erfgoed en natuurmonument*, en waarom het voornoemde ministerie deze uitgave heeft willen steunen.

De auteur heeft zich in eerste instantie gericht op het beantwoorden van de vraag hoe de werken in hun oorspronkelijke staat eruit moeten hebben gezien. Het daartoe verrichte speurwerk behoeft de lezer dan ook niet meer te herhalen, want de resultaten vormen het hoofdbestanddeel van het boekje. Juist daardoor is het een begerenswaard bezit voor een ieder die zich interesseert voor de militaire geschiedenis van ons land.

En niet alleen dat: ook de gemiddelde Nederlander, die bij gelegenheid het eigen land doorkruist en daarbij stuit op oude forten, schansen, batterijen, sluizen of wat dan ook, kan zijn weetgierigheid in een oogwenk bevredigen aan de hand van Blommesteins informatie, althans voor wat de Grebbelinie betreft.

Het is te hopen dat het ministerie van CRM het niet zal laten bij het eerder vermelde steunen van de uitgave. In het bijzonder zou het namelijk te betreuren zijn indien de met Cultuur en Recreatie belaste bewindslieden en hun beleidsmedewerkers zouden nalaten goede nota te nemen van de aanbevelingen die de schrijver op grond van zijn gedegen studie doet in het laatste hoofdstuk. Daar geeft hij namelijk aan hoe men dit natuurmonument zou kunnen verbeteren tot wat het werkelijk behoort te zijn: een monument voor de huidige generaties en het nageslacht, dat de cultuurerfenis van drie eeuwen belichaamt en dat de militair-historische aspecten uit diezelfde periode op verantwoorde wijze verbindt met de ka-

rakteristieken van het omringende landschap en aldus een waardevol, aantrekkelijk en bovenal leerzaam recreatiegebied zal kunnen worden. Die aanbevelingen verdienen dan ook te worden opgevolgd; in een enkel geval gebeurt dat al: inmiddels worden restauratiewerkzaamheden uitgevoerd aan het uit 1799 daterende werk aan de Roffelaarskade in de gemeente Woudenberg, waarbij men gebruik maakt van de plattegrond uit Van Blommesteins boekje.

Zonder enig voorbehoud kan overigens worden gezegd dat dit overzichtelijke boekwerkje een uitgebreide lezerskring verdient; het levert compacte informatie in boeiende trant beschreven en wekt, alleen al door zijn inhoud, de lezer op zich spoedig eens „te velde” te gaan overtuigen van hetgeen daar aan bezienswaardig voorhanden is. Die (toekomstige) lezerskring zij daarom hier aangeduid hoe het boekje kan worden verkregen: het volstaat de prijs over te maken aan de penningmeester van de uitgevende stichting — gironummer 6 38 44 — waarna het naar het opgegeven adres wordt verzonden. W. WALTHUIS

Padre in Colditz (the diary of J. Ellison Platt MBE), bew. door Margaret Duggan, 319 blz. Uitg.: Hodder and Stoughton, Londen, 1978 (imp. v. Ned.: Nilsson & Lamm bv, Weesp). Prijs: f 30,05.

De lotgevallen van de gevangenen in het Duitse Sonderlager Colditz, waar de „bad boys” werden opgesloten die zich niet hadden willen schikken in hun krijgsgevangenschap, hebben de stof geleverd voor een verfilming die, door de televisie in verscheidene landen uitgezonden, hoge kijkdichtheidcijfers heeft gescoord. Voor velen van die kijkers is daaruit een beeld overgebleven dat ontegenzeggelijk toch vertekend moet worden genoemd: het avontuurlijk-romantische element

overheerst daarin goeddeels en de kritische toeschouwer vraagt zich af of soms niet wat al te veel vrolijkheid erdoorheen werd gemengd. Het is duidelijk dat de waarheid ergens tussen hilariteit en dodelijke grimigheid moet hebben gelegen, maar dat in drie of vier decennia sindsdien de interesse zich meer en meer is gaan richten op de hoogtepunten van persoonlijke moed en inventiviteit dan op de dieptepunten van psychische ontreddering die al evenzeer karakteristiek zijn geweest voor het leven van alledag in Colditz.

Tot het beoordelen van die waarheid zijn weinigen zozeer bevoegd als de man die op achthonderd folioevellen, volgeschreven in kleine lettertjes met een scherpgepunt potlood, het dagboek naliet dat het relaas behelst van de vijf jaren die hij in Duitse krijgsgevangenschap doorbracht. Die man was de Methodistische legerpredikant Platt, die op 29 mei 1940 werd gevangengenomen in het Vlaamse dorpje Krombeke op dertig kilometer van Duinkerken, omdat hij er de voorkeur aan gaf geestelijke bijstand te blijven verlenen aan de negenhonderd gewonden en het medische personeel in de verbandplaats aldaar. Het was diezelfde opvatting die hem ertoe bracht overplaatsing te vragen naar een krijgsgevangenkamp voor militairen beneden de rang van officier; dat maakte hem in Duitse ogen tot een lastig persoon die wellicht van zins was een ontsnapping te wagen en daarom maar beter onmiddellijk in een Straflager kon worden ondergebracht; op 2 december 1940 arriveerde hij als een der eersten in Colditz.

Platt heeft van zijn vijfjarige gevangenschap nauwgezet aantekening gehouden. Dag na dag hield hij zijn dagboek bij, dat hem op gezette tijden werd afgenomen om te worden gecensureerd; een procedure die gewoonlijk aanleiding gaf tot grote bezorgdheid bij de Britse inlichtingen- en veiligheidsofficier wiens zorgen klaarblijkelijk konden worden verlicht door ná de Prüfung alsnog meer geclassificeerde informatie in te voegen en die dan te voorzien van een nagemaakt goedkeuringsstempel. Het dagboek eindigde twee dagen voor de Amerikanen Colditz bevrijdden: de spanning belette Platt ook maar een enkel woord toe te voegen aan zijn relaas, en de afronding daarvan kwam daarom uit de pen van Mar-

garet Duggan die het geheel persklaar maakte.

Zij heeft dat gedaan op voortreffelijke wijze. Uiteraard bevonden zich in Platts dagboek verschillende passages die met Colditz eigenlijk geen direct verband hielden, zoals bijvoorbeeld de beschrijvingen van andere krijgsgevangenkampen die hij optekende uit de mond van daaruit afkomstige, op hun vlucht opnieuw gepakte en naar Colditz gestuurde nieuwkomers. De bewerkster liet die gedeelten achterwege, en slaagde erin de resterende tekst zodanig te comprimeren dat de omvang van het boek binnen redelijke perken kon worden gehouden terwijl toch aan de essentie van Platts dagboek in het geheel niet werd getornd. Het resultaat is een uitermate boeiend document humain, dat een waardig pendant vormt van de over Colditz reeds eerder verschenen beschrijvingen: major Pat Reid — bekend om zijn aandeel in de vele ontsnappingen — kwalificeert het als „een afgerond beeld van de ware aard van het leven in deze gevangenis”.

De prestatie van Margaret Duggan verdient te meer te worden gewaardeerd omdat zij was genoodzaakt uitsluitend af te gaan op het manuscript dat Platts weduwe na zijn dood voor publikatie vrijgaf; dat zij de sfeer zo goed heeft weten te treffen dat de lezer van de eerste tot de laatste bladzijde geboeid blijft door dit relaas van de kracht van de menselijke geest onder de onnatuurlijkste en soms schier onverdraaglijke omstandigheden, strekt de bewerkster tot eer. Wie op enigerlei wijze heeft kennisgenomen van wat er tot dusverre over Colditz werd gepubliceerd — en dat was al zeer veel — zal zeker dit dagboek van de Britse Chaplain niet ongelezen mogen laten: een bewonderenswaardig eerlijk boek dat de naar het romantisch-avontuurlijke doorslaande balans weer in het juiste evenwicht terugbrengt!

W. WALTHUIS

VAKPERS

Nieuw internationaal tijdschrift over vergelijkende strategie

Men kan zich afvragen of aan de bestaande informatiestroom op het gebied van de strategie nog een nieuwe uitgave moest worden toegevoegd. Er is immers al zoveel: uitgaven van het International Institute for Strategic Studies te Londen, uitgaven van het Stockholm International Peace Research Institute, periodieken van instellingen als het Royal United Services Institute (Engeland), het United States Strategic Institute, de Gesellschaft für Wehrkunde en nog vele andere, bereiken regelmatig onze bibliotheken en leestafels. Of zij ook alle worden gelezen, is een andere vraag. Een gerenommeerde uitgeverij als Crane, Russak & Company moet dus wel goede gronden bezitten om, met „Comparative Strategy - an international journal”, de uitgave van een nieuw kwartaalblad aan te durven. Nu gebiedt de eerlijkheid dat wij onmiddellijk vermelden dat dit eerste, dubbele, nummer meer weg heeft van een boek dan van een tijdschrift: een handzaam formaat (15 × 23 cm) en niet minder dan 138 bladzijden dik.

Na een inleiding door de hoofdredacteur, Richard B. Foster, volgen acht opstellen, waarvan niet minder dan de helft zich bezighoudt met Noord-oost-Azië. Eén artikel is gewijd aan Zuid-Afrika, één aan het Braziliaanse nucleaire programma en slechts de eerste twee artikelen betreffen rechtstreeks de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie (*A new grand strategy for the United States*, een essay door Ray S. Cline, en *Soviet economic performance as reflecting state goals and objectives*, door Richard B. Foster).

Het karakter van „Comparative Strategy” is dus duidelijk internationaal,

zoals in de ondertitel ook is aangegeven. Het wil evenwel ook „comparative” zijn, d.w.z. vergelijkend. Hoe en waarom?

In zijn inleiding stelt Foster dat strategie de structuur der dingen betreft. „It is that which organizes the means of national power to achieve the political ends of the state.” Strategie omvat dus het geheel der staatsactiviteiten, hetgeen de behoefte doet ontstaan aan wat Liddell Hart een „grand strategy” en Beaufre een „stratégie totale” noemde. Niet voor niets staat op het omslag een embleem getekend van drie elkaar gedeeltelijk overlappende cirkels: politiek, economie en militair zijn de drie hoofdgebieden die in elkaar grijpen en elkaar beïnvloeden. Deze elementen moet men dan bovendien nog zien in een internationale context, waardoor de onderlinge relaties worden blootgelegd. Strategie is in de Verenigde Staten heel lang een zuiver militaire wetenschap geweest. Militairen beoefenden de strategie, en krachtens de Amerikaanse intellectuele traditie waren militairen alleen belangrijk in oorlogstijd. Er bestaat dus geen historische ontwikkeling van strategisch denken en strategische doctrines. Pas na 1945 is, als gevolg van de invoering van de nucleaire bewapening, de studie van de strategie in de Amerikaanse academische wereld ter hand genomen. Maar ook daarbij doet zich een probleem voor, omdat het wetenschappelijke leven in de Verenigde Staten sterk is doortrokken van de natuurwetenschappelijke, analytische methoden die ook worden toegepast in de zg. gammawetenschappen. Zonder aan de waarde van een dergelijke benadering te willen tornen, menen de samenstellers van *Comparative Strategy* toch dat een uitsluitend analytische werkwijze ontoereikend is: „... nor can reductionist, analytical approaches and techniques provide the philosophical basis for methods of synthesis”. De methode van de

vergelijking kan en moet voeren tot een synthese op basis waarvan de „long-range purpose and goals” kunnen worden vastgesteld. Daarom ook wil de redactie veel aandacht besteden aan de gedachten van mannen als Soen-Tsoe, von Clausewitz, Mahan, Mackinder en anderen.

Om haar doel te bereiken, heeft de redactie de volgende tien hoofdgebieden afgebakend.

- a. Sovjetrussische strategie en kwetsbaarheden.
- b. Nucleaire afschrikking, nucleaire oorlog en wapenbeheersing.
- c. „Secrecy, intelligence, and arms control negotiations” (met „secrecy” wordt zowel geheimhouding als geheimzinnigdoenerij van de communistische landen bedoeld, die aan Amerikaanse zijde noodzaakt tot het in stand houden van een (te) omvangrijk inlichtingenapparaat).
- d. Nucleaire proliferatie en globale strategische stabiliteit.
- e. Geallieerde strategieën.
- f. De rol van de strijdkrachten.
- g. Geopolitiek en regionale veiligheid.
- h. Imperialisme en nationalisme.
- i. Strategische economische factoren.
- j. „Public-private relationship”, d.w.z. de verhouding tussen de individuele burger (en zijn activiteiten) en het staatsapparaat.

De redactie van *Comparative Strategy* bestaat uit niet minder dan 27 personen, voornamelijk afkomstig uit universitaire kringen van de Verenigde Staten. Voorts is er een „International editorial advisory board”, waarin o.m. John Erickson (Engeland), Johan J. Holst (Noorwegen), Werner Kaltefleiter en Uwe Nerlich (West-Duitsland), Osamu Miyoshi (Japan) en Ali A. Mazrui (Kenya) zitting hebben.

Zal de redactie van *Comparative Strategy* in haar opzet slagen? Dat is moeilijk te zeggen na lezing van dit

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

eerste dubbelnummer. De kwaliteit van de opstellen is goed, hoewel men in de artikelen betreffende Noord-oost-Azië een nadruk aantreft op de veiligheid van met name Zuid-Korea en Japan, die ons misschien wat overdreven voorkomt. Anderzijds mogen wij niet vergeten dat wij in Europa maar al te zeer geneigd zijn de wereldverhoudingen door onze bril te bezien, waardoor wij wellicht te weinig oog hebben voor de strategische situatie in het Verre Oosten.

Men komt in de verleiding het inleidende opstel van Richard B. Foster als leidraad bij deze voorlopige beoordeling te nemen. Men kan dan stellen dat de inhoud van het eerste nummer stof genoeg bevat voor een analyse van een aantal deelproblemen. Door abstractie zal men evenwel moeten geraken tot fundamentele oordelen, die richtinggevend kunnen zijn bij de beleidsvorming. Het gevaar is nu dat lezer én redactie blijven steken in de afzonderlijke aspecten, en daarmee in de analyse. Dat zou jammer zijn, vandaar dat wij nu reeds de behoefte aan artikelen met een fundamentele strekking willen signaleren.

Ten slotte: het abonnementsgeld bedraagt \$ 28,— voor de eerste jaargang plus \$ 4,— voor verzendkosten bij abonnementen buiten de Verenigde Staten, maar „personal subscriptions may be obtained at half-price”.

„*Comparative Strategy - an international journal*” 1(1978)(1, 2). Uitg. (voor „*The Strategic Studies Center, SRI International*”): Crane, Russak & Comp. Inc., New York

M. W. A. WEERS, kol KLu bd